

Loppu

III

Politiikasta

Joonas Honkima

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	3-5
Luokkatietoisuudesta	6-18
Tervetuloa politiikan nollatasolle	19-23
Hopealuoteja ja hirviöitä	24-28
Kuollut vai elävä työväenliike?	29-32
Antikristus ja nouseva tuuli	33-36
Ajatella! Vapaus saapuu “ihan just!”	37-41
Lyhyesti inhimillisestä pääomasta	42-45
Hieman työttömyydestä	46-50
Potentiaalisesti tarpeettomat	51-58
Vapaa-ajan pelko	59-64
Ihmisen sielun muokkaamista	65-70

JOHDANTO

Puoluepolitiikka on elämäni ristiriitaisin asia. Voin tuntea sitä kohtaan yllättävänkin suurta paloa, mutta hetkeä myöhemmin voisin räjäyttää kaiken siihen liittyvän taivaan tuuliin ja huokaista helpotuksesta: “Sinne meni sekin paska!” Voisin aivan hyvin katsella sen viimeisten rippeiden hiljaista leijailua kohti maata ja uskotella itselleni, että se on ohi. Mutta eihän se koskaan ole ohi. Sen me kaikki tiedämme. Kivi vierii aina alas, ja me pyöritämme sen ylös. Enkä usko, että voimme kuvitella itseämme onnellisiksi sitä tehdessämme.

Useasti olen siis pohtinut puoluepolitiikasta luopumista. Kuvitellut hiljaa mielessäni, miltä tuntuisikaan ilmoittaa, että se oli siinä. Menisin kotia ja alkaisin elää jotain muuta varten. Voittaisin takaisin itsenäisyyteni ja saisin ajatella aivan mitä lystään sekä kenties sanoa sen vielä ääneenkin. Tässä kirjasessa minua kiinnostaakin vain yksi asia: *Dixi et salvavi animam meam.*

Myönnän, että lähtökohtani tehdä politiikkaa eivät ole välttämättä kaikista perinteisemmät. Yhtä auliisti myönnän, että tapani tehdä politiikkaa on läheisestä sukua marxismille, vaikkakin selkeissä rajoissa, joita esittelen myöhemmin. Terry Eagleton kirjoitti näet hyvin, että se olisi musiikkia marxilaisen korville, jos marxismilla ei olisi enää mitään tehtävää. Hän kuvaili, miten sellaisen hetken koittaessa voisimme polttaa kaikki Che Guevaraa kuvaavat julisteet, soittaa kauan hyljeksittyä selloa sekä olla mieluummin kotona

perheemme kanssa kuin istumassa jossain komiteassa. Sanalla sanoen, se, että on elämää marxismin jälkeen, on koko marxismin idea.¹ Uskoakseni tämä samainen asenne pitäisi olla mukana kaikenlaisessa politiikassa. Poliitiikan pitäisi olla “itsetuhoista”. Liikkeen tavoitteena tulisi olla itsensä tarpeettomaksi tekeminen, ei poliittisen vallan valloittaminen ja siitä sitten mustasukkaisesti kiinni pitäminen. Tavoitteen tulisi olla sellaisen yhteiskunnan luominen, jossa vanhat koordinaatit eivät enää päde. Tämä jos mikä onkin unohtunut aikamme työväenliikkeeltä, joka on käytännössä vaaliorganisaatio, jonka tavoite ei suinkaan ole tehdä itseään tarpeettomaksi, vaan tarpeelliseksi. Tässä, ja vain tässä mielessä, olen marxilainen.

Mutta niin politiikka. Tämä ihmiseläimen erikoisuus ei päästä otteestaan edes niitä, jotka väittävät olevansa sen suhteen täysin välinpitämättömiä. Sen otteen lujuus vain vaihtelee eri ihmisten välillä. Poliitiikan kanssa on siis vain elettävä, ja elettävä mieluusti hyvin. Mutta miten siinä sitten konkreettisesti ottaen tulisi elää? Se on loistava kysymys, johon on etsitty vastausta ties kuinka kauan. En minäkään osaa sitä ratkaista sen yleisessä muodossa, mutta voin yrittää ratkaista sen *omalta kohdaltani*. Ainakin ihan alkuun konkreettisin teko olisi luopua liiallisesta konkretian vaatimuksesta. Olen näet vakuuttunut siitä, että politiikassa pitää elää *teoreettisesti*. Oma kokemukseni onkin, että mitä enemmän ihminen on kiinnittynyt maailmamme konkreettisuuksiin, sen enemmän hän on täysin pihalla

---

¹ (Eagleton 2011, 1-2.)

tuosta maailmasta, vaikka voikin toimia siinä näennäisen tehokkaasti. Näistä ihmisistä tulee kyllä kenties loistavia poliitikkoja, kansakunnan ihailtuja vaikuttajia, mutta ei mitään sellaista, mistä *aatteelle* olisi hyötyä. He kyllä saavat aikaan yhden jos toisen asian (tai ovat saamatta yhtä useasti), mutta päätyvät laskemaan yhteisen omenoita, kun pitäisi kyetä käyttämään yhtälöitä.

Voinen myöntääkin olevani tietyissä asioissa “puristi”. En kerta kaikkiaan näe mitään järkeä tunnustaa tiettyä aatetta ja kantaa sen lippuja, jos samalla unohtaa sen alkuperäisen *eleen*. Valehtelisin, jos väittäisinkin, ettei tämä ole ollut monella tapaa se kipein ristiriita, jonka olen tuntenut ollessani mukana työväenliikkeessä. Tunnetta voisi verrata siihen, että olet kuuntelemassa kirkossa saarnaa Jeesuksesta, mutta hetkeä myöhemmin pappi pitää mahdottoman tulisen puheen siitä, miten hän ei noussut kuolleista. Hän tahtoo typistää kaiken vain moraaliseksi opiksi. Hän kehottaa seurakuntaa unohtamaan perustavan *tapahtuman*. Ja silti tuo pahainen pappi vakuuttaa omaa uskoaan.

Lähteet:

Eagelton Terry 2011. Why Was Marx Right. Yale University.

LUOKKATIETOISUUDESTA

Törmäsin Internetissä Tommy Tabermannin nimiin laitettuun runoon. Pahoitteluni, jos kirjoittaja oli joku toinen. Internetiin ei koskaan kai tulisi liikaa luottaa - ei ainakaan siellä kiertäviin lainauksiin tai muihin sutkautuksiin. Joka tapauksessa runo puhutteli minua syvästi, olkoot sen tekijä kuka tahansa. Tuo runo kertoi leipäjonosta. Runon kertoja, saadessaan oman armopalansa, uskaltautui hän kysymään muutamia kysymyksiä. Hän alkoi kyselemään toisenlaisten jonojen perään. Missä on oikeuden jono? Missä on kauneuden jono? Missä on viisauden jono? Sanalla sanoen hän kyseli kaiken sellaisen perään, jota ihmisen voi katsoa tarvitsevansa tai pitävänsä hyvänä. Aikansa kyselyään hän sai aikamoisen tylyn vastauksen. Häneltä otettiin leipä suusta. Kansaa ei saa yllyttää kapinaan!

Samanlaisen tarinan voi nähdä toistuvan Hélder Câmbaran kuuluisassa sitaatissa: ”Kun annan köyhille ruokaa, he kutsuvat minua pyhimykseksi. Mutta kun kysyn, miksi köyhillä ei ole ruokaa, he kutsuvat minua kommunistiksi.” Kaikenlaista hyvää saa tehdä, mutta jos päättää kysyä, mikä on pahan aiheuttanut, syytekirjelmä luetaan. Ihmisestä tulee kapinaan yllyttäjä, peräti pahainen kommunisti! Nälkäinen huolehtija muuttuu kapinakenraaliksi. Oireiden hoito on kyllä sallittua, mutta sairaus pitää jättää rauhaan.

Eikö maailmamme toden totta olekin juuri tällainen? Emmekö me ole jatkuvasti hoitamassa mitä

moninaisimpia oireita, mutta sairauden hoitamiseen ei tunnu ilmaantuvan yhtään yhteiskunnan lääkäriä? Tai noh, ehkä muutama puoskari ilmoittautuu innolla tehtävään, mutta heidän harjoittama sairauden torjuminen on monesti sairautta itseään vaarallisempi. Joku toki saattaisi minuakin sellaiseksi kutsua, kun kerta tällaisen kirjasen olen mennyt kirjoittamaan, mutta julkean olla toista mieltä. En minä ole ratkaisua kertomassa, vaan antamassa osani siihen *kieleen*, jonka avulla voimme ymmärtää sairauttamme.

Mistä *politiikassa* siis on minulle kysymys? Pidän kovasti Jussi Vähämäen rustaamasta määritelmästä, johon törmäsin hänen tekstissään *Time For Politics* (2003). Hänen mukaansa politiikka on aina luopumista jo olemassa olevista ratkaisuista ja sijainneista. Politiikassa ei ole kyse faktojen toistosta tai niiden uudelleen muistamisesta. Eikä siinä ole kyse edes näiden samaisten faktojen järjestämisestä uudella tavalla. Politiikassa kyse on *tapahtumasta*. Tapahtumasta, joka tuottaa muutoksen sen suhteen, mikä näyttäytyy normaalina tai täysin selvänä. Vähämäen mukaan politiikka tekee tämän leikkaamalla läpi olemassa olevien jakojen.² Tapahtuma avaa siis jotain uutta. Se tuottaa muutoksen tavassa kokea ja nostaa pintaan uusia elämän mahdollisuuksia.³

Luopuminen tarkoittaa kuitenkin aina myös murtautumista ulos. Et voi luopua, jos et edes tiedä, mistä olet luopumassa. Esimerkiksi jo useita vuosia on

---

² (Vähämäki 2003, 187.)

³ (ks. Lazzarato 2006, 9-10).

ollut muodikasta puhua ja kirjoittaa siitä, miten meidän tulisi hylätä uusliberalismi. Tähän liittyvän ongelman on Wendy Brown kuitenkin hyvin osoittanut eräässä haastattelussa. Häneltä kysyttiin, kuka oikeastaan on uusliberaali? Hän vastasi kääntämällä kysymyksen ympäri: kuka oikeastaan *ei ole* uusliberaali tänä päivänä? Brown korostaa, että hallitseva ”järjellisyys” järjestelee sekä rakentaa erilaisia arvoja siten, että tätä ei loppujen lopuksi edes huomata. Hän käyttää termiä ”reality principles”, ”todellisuusperiaatteet” kuvaamaan sitä, miten elämme ajattelematta koko tätä asiaa. Uusliberaalit normit tunkeutuvat kaikkialle aina taiteesta työpaikoille. Brown alleviivaakin, että on jokseenkin vaikeaa paeta tätä uusliberaalia ”järjellisyttä”. Esimerkiksi kovimmat uusliberalismin kriitikotkin käyttävät sosiaalista mediaa ennemmin oman markkina-arvonsa korottamiseen kuin minkään sortin vallankumouksen rakentamiseen.⁴ Olemme siis eräänlaisen näkymättömän häkin vankeina, jota emme edes välttämättä tunnista sen ”luonnollisuuden” takia. Siksi me tarvitsemme teoriaa, joka tarjoaa meille kielen, minkä avulla nähdä ”luonnollisuuden” läpi. Vasta silloin on mahdollista todella avata jotain uutta ja luopua vanhasta.

Tuota näkymätöntä häkkiä voisi kenties kuvailla ideologian käsitteen kautta. Yhteiskunnallinen todellisuutemme rakentuu aina eräänlaiselle fantasialle. Se on fantasia, joka ylläpitää jokapäiväisen elämämme todellisuuden kokemusta; ja sitä kutsutaan siis ideologiaksi. Sen perimmäisenä tarkoituksena on tarjota

---

⁴ (Brown 2018.)

meille yhteiskunnallinen todellisuus.⁵ Minua ei siis kiehdo yksittäisten ihmisten fantasiat (niitä ei varmaan edes kannata liikaa kysellä), vaan koko yhteiskunnan eräänlainen "harha", mutta sellainen harha, joka on vieläpä pakollinen elämisen kannalta. Poliitiikka onkin siis ehkä eräänlaista harhojen hallintaa, niiden luomista ja tuhoamista. Se selittänee, miksi poliitikkojen joukoissa pyörii niin paljon harhaista väkeä.

Ideologialla on erilaisia momenteja. Ensimmäinen momentti on ideologia *itsessään*, missä erilaiset ideat ovat tärkeimmässä roolissa. Seuraavaksi tulee momentti *itseään varten*, mikä viittaa pitkälti ideologisiin valtiokoneisiin. Kolmas momentti on *itseään varten ja itsessään*. Tämän momentin kohdalla ideologia *tuntuu* katoavan. Garcia ja Sanchez ovat käyttäneet esimerkkinä tavarafetisismiä, mikä on erityisen hyvä esimerkki, koska siinä näkyy selvimmin, miten kapitalistinen fantasia ottaa sosiaalisen käytännön muodon.⁶ Marxin käsitystä fetisismistä on syytä lähteä avaamaan siitä näkemyksestä, että se on eräänlainen naamio tai häiriö, joka estää näkemästä, mitä todella tapahtuu ympärillämme.⁷ Se on kuitenkin siitä mielenkiintoinen "häiriö", että ihminen voi elää aivan hyvin sen luomien merkkien ja merkitysten varassa tiedostamatta niitä sen kummemmin. Vasta jos jokin

menee pieleen (esim. kaupan hyllyt tyhjenevät) alkaa tuo pinta rakoilla.⁸ Asian on tiivistänyt hyvin myös Žižek. Kyse on eräänlaisesta väärintunnistuksesta (engl. misrecognition) tietyn verkoston ja yhden sen elementin välillä. Tuossa verkostossa yksi sen elementeistä näyttää pitävän sisällään jotain sellaista sisäsyntyistä, mikä näyttäytyy kuin olisi olemassa ilman tuota verkostoon liittyvää suhdetta. Esimerkkinä Žižek käyttää ”kuninkaana olemista”. Verkostossa kuningas vaikuttaa pitävän sisällään jotain ”kuninkaallista”, minkä vuoksi muut häntä kuninkaana pitävät, vaikka todellisuudessa tuo verkoston sisältämä suhde luo hänen kuninkuutensa.⁹ Yhteiskunnalliset suhteet peittyvä tavaran alle.

Jotta politiikka olisi siis politiikkaa, pitäisi sen onnistua kyseenalaistamaan nuo ”todellisuusperiaatteet” kuin myös erilaiset ideologiset kerrostumat. Sen pitäisi pystyä avaamaan jotain uutta suhteessa hallitsevaan ”järjellisyteen”. Se tuntuu kuitenkin monesti käyvän yhä mahdottomammaksi. Esimerkiksi mikä tahansa hallinto, joka pyrkii uusliberalismin suhteen toiseen suuntaan, joutuu kohtaamaan mm. finanssipoliittisia kriisejä sekä luottoluokitusten laskuja. Sama koskee myös yksilöitä, kuten Brown huomauttaa. Jos yksilö lähtee toiseen suuntaan, on vaarana, että hän kohtaa köyhyyden, itsetunnon menetyksen ja kenties koko hänen selviytymisensä on vaarassa.¹⁰

Murtautuminen ulos vaikkapa juuri uusliberalismista ei siis ole helppoa, mutta tuskin koskaan maailmanhistoriassa on ollut helppoa murtautua ulos vallitsevista ”todellisuusperiaatteista”. Vapauttava tapahtuma tuskin tulee itsestään, joten politiikka (itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen) on yhä tärkeämpää. Se vain vaatii kovaa työtä. Täytyisi todella ymmärtää, mitä meidän ympärillämme tapahtuu. Sen jälkeen pitäisi miettiä, miksi nuo asiat ottavat tietyn muodon, jonka jälkeen niiden murtaminen vasta käy mahdolliseksi, koska silloin ne eivät ole enää itsestäänselvyyksiä. Nimittäin kaikki asiat, jotka kerran ovat syntyneet, voivat myös kerran kuolla.

Politiikan lähtökohta onkin itselleni ideologiaan kohdistuvassa kritiikissä, ja sitä yritän tässä tavalla tai toisella kuljettaa tämän kirjasenkin sivuilla. Kaiken muun näen olevan enemmän hallinnollista enkä poliittista. Ei siten, etteikö hallitsemisessa ole aina politiikkaa mukana, mutta politiikan pitäisi tehdä jotain enemmän kuin toistella olemassa olevia asioita ja leikkiä tekevänsä jotain uutta samalla kun mikään ei todella muutu. Eikö viimeiset vuosikymmenet (ties kuinka monet) ole olleet oikeastaan pelkkää teatteria sen suhteen, että jotain todellista muutosta olisi tulossa? Eikö hyvinvointivaltiokin romahtanut siinä pisteessä, kun pääoma ei enää katsonut tarvitsevansa sitä yhtään mihinkään? Se taisi olla pelkkä illuusio yhteiskunnallisesta ”kehityksestä” kohti parempaa.

Pitäisikin olla rohkeutta sanoa, että keisarilla ei ole vaatteita, että kuninkaan valta ei ole Jumalalta ja että

pääoma ei ole ikuinen. Sen jälkeen pitäisi vielä ihmiset saada tämä tietysti ymmärtämään. Poliitiikan tehtävänä onkin luoda *tapahtumia*, joiden jälkeen kukaan ei voi jatkaa enää entisellään. En ota tässä sen enempää kantaa esimerkiksi Ranskan suureen vallankumoukseen, mutta pystyikö sen jälkeen kukaan enää kuvittelemaan absoluuttista kuningasvaltaa? Varmasti jotkut, mutta suuri osa ihmiskuntaa oli astunut eteenpäin (vaikka en kyllä pidä ajatuksesta, että on olemassa selkeä kehitys). Nyt jos näet joku haluaisi nousta kuninkaaksi vedoten Jumalaan, niin tohdinpa epäillä, ettei kaveri saisi kovin raikuvaa vastaanottoa. Voin toki olla väärässäkin. Olen sitä ollut joskus aiemminkin. Silti epäilen, että kuningas on kuollut.

Mistä luokkatietoisuudessa sitten on kyse? Sehän on tekstin otsikossa. Luokkatietoisuudessa ydin asia on, että suhde työläisen ja kapitalistin välillä ei ole henkilökohtainen. Näiden kahden hahmon keskinäinen suhde rakentuu kapitalistiluokan ja työväenluokan väliselle voimasuhteelle. Luokkatietoisuus tarkoittaa työläisen kykyä ylittää oma henkilökohtainen asemansa.

¹¹ Luokkatiedoton on taas karkeasti ottaen ihminen, joka ei tuohon kykene. Karkeasti ottaen tänä päivänä suurin osa “työväenluokasta”.

Asialle olennaista onkin ymmärtää, että kapitalismi ei ole inhimillinen järjestelmä. Se on koneellinen järjestelmä, jossa vallitsee epäinhimilliset valtasuhteet. Se ei myöskään ole sama asia kuin markkinatalous.

---

¹¹ (Virén & Vähämäki 2011A, 82.)

Kuten Virén ja Vähämäki esittävät, se ei ole pelkkä resurssien allokaation järjestelmä vaan resurssien haltuunoton ja tuotannon järjestelmä.¹² Siksi kysymys luokkatietoisuudesta, erilaisista voimasuhteista on tärkeä eikä sitä voi kukaan politiikkaa tekevä ja ymmärtävä ohittaa – on sitten hänen asemansa mikä tahansa. Toisinaan minusta tuntuukin, että porvaristo on harvinaisen perillä tästä asiasta ja kykeneekin siksi antamaan turpiin työväenluokalle ja vasemmistolle lähes joka käänteessä.

Mikä sitten on käsitteeseen läheisesti yhdistetty proletariaatti? He ovat niitä, jotka katsovat omaa asemaansa selkeästi ja kieltävät itsensä pelkkänä työvoimatavarana.¹³ Sen suurempia määritelmiä me emme sille tarvitse. Tai ainakaan minä en tarvitse. Tämän määritelmän luulisi jo riittävässä määrin puhuttelevan ihmistä, mikäli hän ei halua nähdä itseään yhtenä tavarana muiden joukossa. Onkin oireellista, että työväenliike on monelta osin ollut edistämässä ihmisen olemista ja pysymistä työvoimatavarana, koska se on osaltaan taannut sopivan kokoisen äänestäjäkunnan (tarvitsehan työväenpuolueet työläisiä itseään äänestämään). On päässyt unohtumaan, että työväenliikkeen alkuperäinen tehtävä oli nimenomaan palkkatyön lopettaminen eikä vain paremmat olot sen sisällä. Työväenliike on siis unohtanut olla “proletaarinen”.

---

¹² (Virén & Vähämäki 2015, 21.)

¹³ (Virén & Vähämäki 2011B, 106.)

Luokkakäsite nousee siis työvoiman ja pääoman välisestä ristiriidasta. Mikäli väittää, että luokkakäsitteellä ei ole merkitystä, päättyy väittämään, että työvoiman ja pääoman välisillä ristiriidoilla ei ole merkitystä. Se vaatii todellakin jumiutumista sellaiseen maailmaan, jossa yhteiskunnassa todella vaikuttavia voimia ei syystä tai toisesta tohdita tarkastella. Tämä näkyy aivan selkeästi monen itseään sosiaaliliberaaliksi kutsuvan puheissa, missä maailma näyttäytyy vailla todellisia valtasuhteita, pelkkänä universaalien arvojen neutraalina temmelyskenttänä. He luulevat pystyvänsä taivuttamaan maailman omaan tahtoonsa vain argumentoimalla jo heille edeltä asetettujen kysymysten kautta. Tuo itsenäisyyden puute ei heitä tunnu haittaavan, vaan he uskovat vakaasti voivansa nostaa itsensä hiuksista ilmaan.

Virén ja Vähämäki kirjoittavatkin, että luokkatietoisuus on kykyä ja voimaa kamppailla. Sen puute näyttäytyy kyvyttömyytenä sekä voimien sitomisena epäolennaiseen. Luokkatietoisuuden ytimessä on solidaarisuus. Viren ja Vähämäki pitävätkin sen vastakohtana personifioitua vihollista, kuten vaikka kapitalistia konkreettisenä vastustajana sekä konkreettisen politiikan tekemisen välineenä ja kohteena.

¹⁴ Esimerkiksi sosialidemokraateilta puuttuu ikävällä tavalla juuri tässä mielessä luokkatietoisuutta. Ei kyetä

---

¹⁴ (Virén & Vähämäki 2011 A, 82.)

hahmottamaan asioita järjestelmän tasolla, joten mieluummin sitten kiinnitetään huomiota ”ahneisiin kapitalisteihin”, vaikka tehtävänä olisi tuon järjestelmän muuttaminen siten, että meillä ei olisi näitä ”ahneita kapitalisteja”. Yksittäinen kapitalisti on vain ja aina pääoman lihallistunut muoto, ei enempää, ei vähempää. Kertauksena: kyse ei ole henkilökohtaisista suhteista, vaan luokkasuhteista.

Virén ja Vähämäki kirjoittavat myös siitä, että uuden oikeiston menestys ei johdu niinkään sen vahvuudesta, vaan vasemmiston heikkoudesta. Vasemmiston poliittinen ohjelma on supistunut ylihistorialliseksi moralismiksi, jonka ainoa toiminnan kriteeri on ”heikomman puolelle asettuminen”. Mistä tämä sitten johtuu? Vasemmisto on kieltäytynyt kapitalistisen yhteiskunnan analyysista ja korvannut sen ylihistoriallisilla arvoilla ja, kuten kirjoittajat kuvaavat, päivänpolitiikkaan juuttuvalla näpertelyllä. Näin työväenluokan organisoitumiskyky on heikentynyt.¹⁵ Tämä näkyy selvästi sosialidemokraattisessa toiminnassa, jossa kysymys on nykyään lähes aina arvoista, jotka vieläpä esitetään universaaleina (vaikka jokainen tietää niiden historiallisen luonteen). Paljon hyödyllisempää olisi nimenomaan katsoa rohkeasti tuotannon todellisuuteen, kieltää itsensä pelkkänä työvoimatavarana ja pyrkiä oman elämän haltuunottoon. Siinä on työväenliikkeen alkuperäinen ele, jos joku on sitä joskus miettinyt.

---

¹⁵ (Virén & Vähämäki 2011A, 83.)

Meillä on siis kaksi vaihtoehtoa. Joko jatkamme sillä radalla, että jauhamme arvoista hamaan tulevaisuuteen ja harjoitamme moralistista kritiikkiä, jonka tehottomuus on todistettu historiassa täysin, tai sitten todella alamme miettimään paluuta tuotannon todellisuuteen. Mutta paluuta sinne siten, että mukana olisi annos luokkatietoisuutta eikä vain ay-aktiivin röyhkeää itseluottamusta. Jos tämä on jonkun mielestä vanhanaikaista, niin hänen täytyy kysyä itseltään, miten ajassa liikkuva analyysi työvoiman ja pääoman suhteesta on mukamas vanhanaikaista? Ja kuinka sitten löpöttely ylihistoriallisen moralismin tuudittamana on niin ihastuttavan nykyaikaista?

Johdatellakseni aiheeseen syvemmälle lainaisin mieluusti sellaista toveria kuin Taavi Tainio ja hänen kirjoitustaan *Sosialistinen katkismus*.¹⁶ Se on tekstinä hyvin tyypillinen työväenliikkeen kirjoitelma 1900-luvun alusta. Tyypillisen tuosta tekstistä tekee se, että siinä marxilaista teoriaa yksinkertaistetaan kovalla kädellä. Tämä on tietysti ollut pakko tehdä, koska poliittisesti ei ole kovin järkevää alkaa pitämään heti alkuunsa työväelle luentoa kaikista Marxin teorian syvyyksistä. Mutta niin, se mikä minua tuossa tekstissä niin kovin kiinnosti, oli Tainion käyttämä sana *yhteistunne*.

Tainio käytti termiä käsitellessään lyhyesti luokkatietoisuutta. Hän kuvaa, miten yhteistunne

---

¹⁶ Saatavilla:

<https://www.marxists.org/suomi/tainio-taavi/1904/sosialistinen-katkismus/index.htm>

vallitsee tietyn kansanluokan keskuudessa ja siihen liittyy tieto luokkaa yhteisesti rasittavista epäkohdista ja keinoista, joilla epäkohdat saadaan poistetuksi. Terminä yhteistunne saa melkein heittäytymään filosofiseksi. Miten tunne jaetaan? Miten tunne syntyy tietyn joukon keskuuteen? Yhteistunne on siis jotain sellaista, mikä saa ihmiset näkemään yhteisen tilansa vailla turhia suomuja silmiensä päällä. Se ei ole myöskään pelkkä tuntemus, vaan tunne, joka pyrkii toimimaan.

Yhteistunne ei siis kasva vain yhteisten arvojen kautta, vaan se kasvaa ymmärryksen kautta. Luodaksemme yhteisen rintaman, ei riitä, että jaamme vain samat arvot. Meidän täytyy tehdä ehkä puuduttavaakin yhteiskunnallista analyysia, jotta saisimme esiin nuo yhteisesti rasittavat epäkohdat ja että me keksisimme keinot niiden ratkaisemiseksi. Teoria lähestyy elämää ja elämä teoriaa. Tässä tehtävässä pelkkä mielikuvapolitiikka ei auta, koska se jää ihmisten tuntemusten, ehkä harvoissa tapauksissa tunteiden, tasolle, mutta ei saavuta sitä, mikä tarvittaisiin yhteistunteen rakentamiseksi. Tämä ymmärrettiin hyvin jo 1900-luvun alussa, mutta syystä tai toisesta on ymmärrys siitä hiljakseen alkanut ehtymään. Onhan politiikasta on tullut yhä enemmän markkinointia, vaikka sen pitäisi olla järjestäytymistä.

Lähteet:

Brown Wendy 2015. Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution. Zone Books. New York.

Brown Wendy 2018. "Who is not a neoliberal today?"
Saatavilla:
<https://tocqueville21.com/interviews/wendy-brown-not-neoliberal-today/> Haettu: 20.2.2018

Harvey David 2014. Seventeen Contradictions and the End of Capitalism. Oxford Univeristy Press.

Lazzarato Maurizio 2006. Kapitalismin vallankumoukset. Tutkijaliitto. Helsinki.

Vähämäki Jussi 2003. Time for Politics. Teoksessa Alternatives 28 (2003), s. 187-197

Žižek Slavoj 2008. The Sublime object of the ideology. Verso London / New york.

Viren Eetu & Vähämäki Jussi 2011 A. Kuusi teesiä uudesta oikeistosta <http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn114-15.pdf>. Niin& Näin 4/2011

Virén Eetu & Vähämäki Jussi 2011 B. Perinnöttömien perinne. Marx ilman marxismia. Tutkijaliitto, Helsinki.

Viren Eetu & Vähämäki Jussi 2015. Seutu joka ei ole paikka. Tutkijaliitto. Helsinki.

TERVETULOA POLITIIKAN NOLLATASOLLE!

Monesti sanotaan, että politiikka on rikki. Aivan kuin jotkut olisivat menneet heittämään sen rattaisiin ison kasan hiekkaa – ja nyt me odotamme vain koko koneiston hajoamista. Usein tuon rattaiston kohtaloa tosin voivottelevat nimenomaan ne, joiden mielen mukaisesti se ei ole viime aikoina suostunut pelaamaan. Mutta on väitteessä jotain tottakin, ei se ihan pelkkää pettyneiden poliitikkojen (tai heidän taustalla lymyilevien yhteistyötahojen) parkumista ole, vaikka toki vähän sitäkin. Jotain on todella muuttunut politiikassa, mutta se ei ole tapahtunut aivan eilen.

Mitä siis politiikan *nollatasolle* oikein kuuluu? Nykyistä hallitsevaa politiikan muotoa voidaan kutsua *postpoliittiseksi biopolitiikaksi*. Asiaa on mm. Žižek eritellyt ihan onnistuneesti. Sen postpoliittinen osa kattaa kaikki ne väitteet, että olemme jättäneet taaksemme suuret ideologiset kamppailut. Poliitiikan kysymykset typistetään teknisiksi asiantuntija kysymyksiksi. Sen biopoliittinen osa kattaa taas ajatuksen politiikasta, jonka tavoitteena on ”ihmisten elämän turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaaminen ja säätelyminen”. Poliitiikan nollatasolla vallitsee siis politiikka, joka on puhdistettu politiikasta, ja politiikka, joka on huolissaan vain elämästä sellaisenaan.¹⁷ Jotain kohtuullisen kurjaa siis.

Tietenkään emme oikeasti elä postpoliittisessa maailmassa. Se voi korkeintaan näyttäytyä sellaisena. Mutta monesti me kyllä käyttäydymme kuin eläisimme – ja se valitettavasti riittää. Harvassa ovat ne poliitikot, jotka ottavat oikeasti kantaa asioihin muuten kuin vetoamalla löyhästi arvoihin. Nykyinen puhe arvoista onkin uskoakseni pelkästään oire siitä, että ”ulkopuolta” ei ole. Puhutaan siten kuin asiat olisivat näin aivan luonnostaan ja asioihin voi vaikuttaa ottamalla vain hieman toisenlaisen asenteen, ottamalla toisenlaiset arvot käyttöön. Arvot ovat ikävä kyllä vain siitä ovelia otuksia, että se on ihan puhujasta kiinni, mitä niiden sisällöksi lopulta määritetään. Tästä syystä en arvosta politiikkaa, joka kerta toisensa jälkeen toistaa mantraa: ”Kyse on arvoista!” Aivan kuin ne olisivat olemassa sellaisinaan. Aivan kuin niitä ei täydennettäisi aina puhujan mukaisesti. Esimerkiksi vasemmistossa tämä näkyy siinä, että se on kieltäytynyt tekemästä kunnollista kapitalistisen yhteiskunnan analyysia. Ajattelu ja teoria ovat vaipuneet sen myötä heikolle tasolle. Tilalle on tuotu ylihistorialliset arvot ja pelkkä päivänpolitiikka. Virénin ja Vähämäen mukaan tämä kaikki on johtanut luokkatietoisuuden sekä solidaarisuuden puutteeseen kuin myös organisoitumiskyvyn heikkouteen.¹⁸

Vasemmistolaiset poliitikot ovat sanalla sanoen laiskistuneet vähintään samaa tahtia kuin oikeistolaiset ovat löytäneet oman rytmensä tehdä asioita. Onhan postpoliittinen maailma heidän maailmansa. Siihen olisi hyvä saada muutos. Eikä se muutos tapahdu ”keräämällä

---

¹⁸ (Virén & Vähämäki 2011, 83.)

kaikki edistykselliset voimat yhteen”, vaan aloittamalla kapitalistisen yhteiskunnan analyysistä. Henkilökohtaisesti olen saanutkin tarpeekseni politiikasta, jonka tavoitteena tuntuu olevan enemmän oman erinomaisuuden ja hyvyyden esiintuominen kuin todellinen yhteiskunnallinen muutos. Mutta ehkä minä olen vain vanhanaikainen, sopimatonta postpoliittiseen maailmaan. Ehkä ”meidän” aika on sitten ohi ja politiikka on uraohjusten, opportunistien ja itsensä esittelijöiden leikkikenttä..

Me elämme maailmassa, jossa aika on pysähtynyt, ja kaikki tapahtuu yhdessä ajan hetkessä. Sen varmasti jokainen voi tuntea. Tämä on sietämätön aikakausi. Sille ei tunnu olevan ulkopuolta, vaan se kuristaa meitä kurkusta ja sanoo: nauti, älä horjuta venettä! Meillä ei ole enää *Amerikkaa*, mihin paeta. Meillä ei ole enää *tulevaisuutta*, jota rakentaa. Tässä me olemme. Kulutamme, tuotamme ja nautimme kuin peittääksemme sisäisen tyhjyytemme sekä merkityksettömyytemme. Haluamme vain turvallisuutta. Laskemme päivästä toiseen kohti absoluuttista mahdottomuutta, kuolemaamme, mutta nuo laskutoimitukset eivät johda mihinkään, paitsi ehkä ikuisen nuoruuden tavoitteluun, jolla on kosmetiikan ja veitsen lisäksi monia kulttuurisia vaikutuksia. Tänäpä on kuin huomenna ja huomenna on kuin tänään. Ainoa asia, joka viittaa ajan olevan edes jotenkin hengissä, on meidän rappeutuvat kehomme, sairaudet ja vaivamme. Elämme häkissä, jonka kalterit toki joustavat jonkin verran, mutta niistä pääsee läpi vain

palasina – osa valitsee jopa tuon kohtalon. Sietämätöntä. Näin minä kuvaisin elämää täällä nollatasolla.

Sietämättömyys johtaa herkästi turhautumiseen. Tunne siitä, että *jotain on tehtävä, johonkin on mentävä*, mutta nuoli kompassissa pyörii raivoisasti pysähtymättä mihinkään. Aivan kuin jokin kiinnekohta, johon olemme aiemmin voineet luottaa, olisi revitty paikaltaan ja heitetty avaruuden syvimpiin syövereihin meidän käsiemme ulottumattomiin. Ehkä siksi ihmiskunta niin ahnaasti on kulkemassa kohti suurta konfliktia (eivät asemenot ole ainakaan pienentyneet). Se luulee pystyvänsä räjäyttämällä luomaan uuden kiinnkohdan ja pysäyttämään pyörivän nuolen. Siinä samalla voi tosin mennä koko kompassi. Toisaalta aikakautemme tuntuu aivan siltä kuin joku löisi kaikkia pianon koskettimia yhtä aikaa ja sanoisi: ”Hyräille tuo!” Mahdoton tehtävä yhdellä äänellä, ja se kuulostaakin aivan kauhealta, mutta sellainen tuntuu olevan vaatimus.

Onko siis politiikka rikki? Ei se ainakaan monin paikoin ole enää sitä, mitä politiikan pitäisi olla. Se ei pyri enää luomaan *tapahtumaa*, vaan se tyytyy elämään tässä ja nyt, toistamaan sanoja arvoista. Toisille se kelpaa, usein niille, joilta puuttuu intohimo yhtään mihinkään, mutta moni tuntee sen puristavan vaikutuksen. Nykyinen politiikka ei suinkaan anna ihmisille ääntä, vaan ennemmin hiljentää sen. Jos joku yrittääkin tuoda politiikan takaisin politiikkaan, niin hänet nähdään eräänlaisena uhkana, joka ei ymmärrä, että politiikkaan

ei kuulu politiikka. Tervetuloa siis politiikan nollatasolle!

Lähteet:

Virén Eetu & Vähämäki Jussi 2011. Kuusi teesiä uudesta oikeistosta. Teoksessa niin& näin 4/2011

Saatavilla: <http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn114-15.pdf>

Žižek Slavoj 2012. Väki-valta. Nemo. Helsinki.

HOPEALUOTEJA JA HIRVIÖITÄ

Vaivaako meitä mammonan demoni? Asia saattaa hyvinkin olla näin. Asia tuli mieleeni lukiessani Mikko Heikan esseetä *Poverello pelaa palloa*, jossa liimana ja punaisena lankana toimivat Franciscus Assisilainen sekä fransiskaanit. He avaavat mieltä kiehtovan näkemyksen rahaan, korkoon ja talouteen. Esiin nousee monia sellaisia asioita, joita nykyaikaisen ihmisen olisikin syytä miettiä. Olemmeko kenties hukanneet kaikessa talouskiihkoissamme jotain olennaista ihmisyydestä? Hallitseeko meitä todella Mammonan demoni?

Mutta ongelma (vaikka ratkaisu osaltaan kylläkin) ei piile yksittäisten ihmisten tasolla, kuten monet moralistit ovat huolissaan. On toki olemassa ahneita ihmisiä, mutta vieläkin enemmän olisin huolissani jostain muusta. Olisin huolissani taloutemme perimmäisestä logiikasta, jossa demonimme hallitsee; ja tuolla demonilla on ihmissuden nälkä ja vampyyrin jano, kuten Karl Marx kuvaili pääomaa. Samalla demonilla on kuitenkin muitakin olomuotoja. Eivätkö 1900-luvun sosialistiset kokeilut tähänneet vieläkin suurempaan *äärettömyyteen*, kunhan pääoman kahleista vain päästäisiin irti? Jos näet minkäänlainen sosialismi aikoo voittaa taistelun pääomaa vastaan, pitää sen hylätä ajatus äärettömyydestä, joka tällä hetkellä sen oman arkkivihollisen toimesta vaarantaa jo koko maapallon. Maailma on todellakin täynnä hirviöitä ja demoneita, ja niiden luonto kiinnittyy meihin kuin ihmissuden tai

vampyyrin pureman seuraukset. Me emme siis tarvitse ihmiskasvoista Mammonaa, vaan hopealuodin ja puuvaarnan. Mutta tätä on vaikea myöntää, koska ehkä meitä vaivaa ahneuden lisäksi toinenkin synti: *ylpeys*.

Mutta palataan varsinaiseen aiheeseen eli esillä olevaan esseeseen. Se alkaa pienellä selonteolla koroista. Tänä pikavippien ynnä muiden lainojen sekä niiden korkojen aikakaudella on vaikea kuvitella, että on ollut aika, jolloin koron ottamista paheksuttiin. Heikka kuvaileekin, miten esimerkiksi Katolinen kirkko ei hyväksynyt ajatusta koron ottamisesta, koska näki sen olevan hädänalaisen ihmisen hyväksikäyttämistä. Koko ajatus rahan luomisesta rahalla näyttäytyi luonnottomana ja vastenmielisenä. Kolmas lateraanikonsiili vuonna 1179 olikin kieltänyt rahan lainaamisen korkoa vastaan.¹⁹ On ehkä perin turhaa edes todeta – onhan se varmasti kaikilla mielessä – etteikö nykyaikainen pikavippien tyrkyttäminen ole juuri tätä: hädänalaisen ihmisen hyväksikäyttämistä. Toki, ainahan asioihin liittyy poikkeuksia ja sivupolkuja, ovathan pikavipin ottajat monesti myös vain ajattelemattomia. Mutta eikö ajattelemattomuuden kauhea taakka, jos se on yksittäisen ihmisen luontoon kaiverrettu, voida luokitella sellaiseksi ongelmaksi, että ihminen on sen myötä hädänalainen? Uskoisin näin. Pikavippien lisäksi meillä on kuitenkin tässä maailmassa myös monenlaisia muita lainoja, joissa korot juoksevat ja joita ilman ei ihminen meinaa tästä elämästä selvitä. Eikö opiskelijan pakottaminen velkaantumiseen ole oikein malliesimerkki hädänalaisen

---

¹⁹ (Heikka 2016, 29, 31.)

hyväksikäyttämisestä? Tällaisen lainan kohdalla ei voi myöskään sen ottajaa syyttää ajattelemattomaksi, koska hän ottaa sen juurikin voidakseen ajatella. Oli miten oli, on kohtuullisen ankeaa huomata, miten rahalla rahan tekeminen on nykyään niin luonnollista, ettemme edes muista, minkälaisen moraalisen arvion alla se on aikanaan ollut. Se on todella kiinnittynyt yhteiskuntamme kudokseen.

Essee jatkuukin pienellä kuvauksella mm. pankkitoiminnan synnystä, joka on itsessään mitä mielenkiintoisin aihe, mutta hyppään hieman eteenpäin. Erityisesti minua nimittäin kiinnostavat samassa esseessä esiintuodut fransiskaani ajatukset taloudesta ja työstä. Heille talouden luonne kiteytyi ajatukseen *bonum commune*. Talouden piti siis luoda yhteistä hyvää kaikille. Toinen tärkeä puoli heidän ajattelussaan oli *bona deo reddere*, mikä korostaa hyvän kiertämisen merkitystä. Heidän mukaansa Jumalan luonteeseen kuuluu jakaa hyvää, joten hänen seuraajiltaan voi olettaa samaa.²⁰ Varmasti voitaisiinkin luoda aikamoinen väittelyspektaakkeli siitä, miten tämä toteutuu tai ei toteudu aikanamme. Olen aivan varma siitä, että nykyisen järjestelmän puolustajilta löytyisi sellaisia kielellisiä neroja, jotka onnistuisivat rakentamaan kohtuullisen hyvän puolustuksen. Veden samentaminen ei ole vaikeaa, jos sen osaa. Epäilen kuitenkin heidän kompastuvan viimeistään siinä vaiheessa, kun laskeudumme perimmäisen ajatuksen tasolle, jossa ei enää hallitse yksittäiset ihmiset, vaan pääoman

---

²⁰ (Heikka 2011, 34-35.)

arvonmuodostus. Eikö maailmassa ole laitettu kokonaisia kansakuntia polvilleen, tuhottu ilmekään värähtämättä vain sen takia, että pääoma voisi hyvin? Tavallisen ihmisen kohtalolla ei ole väliä. Eikö tänä päivänä ihmisiä myös kehoiteta enemmän tai vähemmän avoimesti hylkäämään perheensä pääomaa palvelevaa työtä etsiäkseen tai hyväksymään sen seikan, että elämä on autossa töihin ja töistä autolla kotiin ajamista ja välissä otat pienet unet ja toteutat saman kierron uudelleen? Palveleeko tuollainen talous, joka näyttää tuottavan yhä enemmän myös masentuneita ihmisiä, ajatusta yhteisestä hyvästä, saati hyvän kierrättämisestä? Meidän onkin syytä kuunnella tarkasti, mitä fransiskaaneilla on sanottavanaan.

Fransiskaaniin näkemys työstä on myös syytä laittaa merkille. Heille työ ei ollut rikastumista varten, vaan toisten palvelemista varten. He eivät olleet valmiita palvelemaan Assisin porvareita, vaikka rahatoimessa ja kirjanpidossa olisi heille ollut tarvetta – ja isot palkat luvassa. ”Työ toisia varten” oli heidän iskulauseensa.²¹ Tämä näkemys työstä täytyy tietenkin liittää vahvasti heidän yleisesti taloutta koskeviin näkemyksiin, koska onhan nykyaikainenkin työ pitkälti toisten palvelemista.

Kenties olisikin syytä miettiä sitä, olisiko näillä fransiskaaneilla antaa meille muutamia neuvoja siitä, miten talouden ja työn näkökulmasta meidän tulisi suhtautua toiseen ihmiseen? Olisiko kenties niin, että he voisivat osaltaan - toki vertauskuvallisesti - olla joko

---

²¹ (Heikka 2016, 37.)

meille vuolemassa puuvaarnaa tai antamassa varoja hankkia hopealuoteja, jotta pääsisimme mieltämme vaivaavista hirviöistä eroon ja poistaisimme näin Mammonan sotajoukot?

Lähteet:

Heikka Mikko 2016. Poverello pelaa palloa.

Teoksessa *Kapitalismi, kristinuskon mustajoutsen?*

– *Esseitä uskosta ja rahasta* (2016). Kirjapaja. Helsinki.

s. 29-44

KUOLLUT VAI ELÄVÄ TYÖVÄENLIIKE?

”Kauppa kukoistaa raunioilla. Kaupungit muuttuvat sorakasoiksi, kylät hautausmaiksi, kokonaiset maat autioiksi, väestö kerjäläislaumoiksi, kirkot hevostalleiksi; kansanoikeus, valtiosopimukset, liitot, pyhimät sanat ja korkeimmat auktoriteetit on revitty hajalle.”²² Näin väkevästi kuvasi Rosa Luxemburg aikoinaan sitä, mihin ensimmäinen maailmansota oli johtanut. ”Kaunis aikakausi” oli päättynyt verilöylyyn. Roskakoriin olivat lentäneet niin porvarillinen kuin sosialistinen kehitysusko.

Tuo aikakausi on kiinnostanut ja vaivannut mieltäni jo useamman vuoden ajan. Vaikka sosialistit osasivat odottaa sodan syttymistä, ei siinä ollut tippaakaan ”mitä minä sanoin”-henkeä. Samassa rytäkässä nimittäin Toinen Internationaali paljasti oman kyvyttömyytensä. Se ei pystynyt estämään sotaa. Se ei pystynyt pysymään yhteneväisenä. Ehkä selviten tuo pettymys tulee esiin Rosa Luxemburgin katkerissa sanoissa: ”Kaikkien maiden työläiset, liittykää yhteen rauhanaikana ja katkokaa toistenne kurkut sodassa!” Kun siis viimein oli maailma heittänyt sosialisteille haasteen, paljastui juhlapuheiden takaa jotain aivan muuta kuin oli luvattu. Sotakoneet lähtivät liikkeelle.

Onkin mielenkiintoista miettiä Victor Adlerin sanoja Internationaalin kokouksesta vuodelta 1912: ”Me

---

²² (Luxemburg 1973, 8.)

voimme ajatella vain kauhistuneina sitä mahdollisuutta, että murhat, palot ja rutto kulkevat läpi Euroopan. Samalla suuttumus ja närkästys myllertävät rinnassamme. Ja me kysymme itseltämme: ovatko ihmiset, ovatko proletaarit todella vielä nykyäänkin sellaisia lampaita, että heidät voidaan kuljettaa mykkinä teurastuspenkkiin?”²³ Kun noin sata vuotta on kulunut näistä tapahtumista ja sanoista, voimmekin kysyä myös itseltämme, että olemmeko yhä valmiina menemään mykkinä kohti teurastuspenkkiä?

Turhautumistaan purki myös ranskalainen sosialisti Golay. Hän ei voinut sietää ajatusta, että sosialismi olisi vararikossa. Hän ei kuitenkaan väittänyt, että tätä julistavat olisivat kaikilta osin väärässä. Golay julisti kuolleeksi vain sosialismin erään muunnoksen. Tätä hän kutsui imeläksi sosialismiksi, jolta puuttui idealismin henki. Siitä ei ollut löydettävissä enää kiihkoa. Se oli sosialismia virkamiehen elein vakavalla perheenisän vatsalla varustettuna. Hän antoi tuomionsa tuolle sosialismille, joka harrasti tilastoja, mutta jolta puuttui rohkeus ja yltiöpäisyys. Golayn mukaan tuo sosialismi oli vajonnut korviaan myöten sovinnollisiin sopimuksiin kapitalismin kanssa. Esikoisoikeus oli myyty hernerokasta, kuten hän sanansa asetteli.²⁴

Debord on kuvannut hyvin tuota historiallista hetkeä, joka jakoi työväenliikkeen kahtia. Jos toisaalla bolsevismi taisteli Venäjällä voittoisasti *omasta puolestaan*, niin toisaalla sosialidemokraatit taistelivat

---

²³ (ref. Luxemburg 1973, 15.)

²⁴ (ref. Lenin 1976, 31-32.)

voittoisasti *vanhan maailman puolesta*. Debord kuvaa tätä tilanteeksi, jossa työväenluokan representaatio (kumman tahansa valitset) on radikaalisti vastakkainen työväenluokalle itselleen.²⁵ Juuri tätä kannattaisi miettiä myös tänä päivänä. Minkä puolesta me oikein taistelemme? Omanko? Vanhan maailmanko? Joillekin nämä tapahtumat menneisyydestä voivat tuntua mitättömiltä, mutta minä uskon, että juuri tuona hetkenä luotiin pohja myös monenlaisille selvittämättömille traumoille ja ristiriidoille, jotka hiljaisuudessa nakertavat ja jäytävät yhä työväenliikettä. Vieläkään emme uskoakseni ole päässeet eroon tuosta radikaalista vastakkaisuudesta (ennemmin se on lisääntynyt).

Paljon on siis mietittävää. Ehkä meidän tulisikin kuunnella tarkemmalla korvalla, mitä Golay kirjoitti. Ehkä olisi aika kuolleen sosialismin sijaan löytää se elävä sosialismi (jonka hän yhä uskoi selviytyneen kaikesta petoksesta huolimatta), jolla on yhä kiihkoa, joka ei ole kuin virkamies. Ainakin sitä sopii miettiä. Päätänkin tämän Golay'n sanoihin:” Taipumattomuus on voimaa. Milloin ne [aatteet] ovat olleet vaikutusvaltaisia? Silloinko, kun ne olivat viranomaisten kesyttämiä, vai silloin, kun ne olivat taipumattomia? Milloin kristinoppi menetti arvonsa? Eikö juuri silloin, kun Konstantinus lupasi sille tuloja ja tarjosi vainojen ja teloitusten asemesta hovipalvelijan kaluunapuvun?...”²⁶

---

²⁵ (Debord 2005, 93.)

²⁶ (ref. Lenin 1976, 34.)

Lähteet:

Debord Guy 2005. Spektaakkelin yhteiskunta. Summa. Helsinki.

Luxemburg Rosa 1973. Sosialidemokratian kriisi. Otava. Helsinki.

Lenin V.I. 1976. Ranskalaisen sosialistin rehellistä puhetta. Teoksessa Lenin valitut osa 6. Kustannusliike Edistys. Moskova.

ANTIKRISTUS JA NOUSEVA TUULI

Olen valmis järkyttämään lukijoitani lainaamalla hieman Leniniä. Teenkö sen puhtaasta shokkiarvosta? Kenties, mutta teen sen silti. Koittakaa kestää. Ei se pitkä lainaus ole. Hän nimittäin kirjoitti aivan oikein, että politiikassa ei ole merkitystä sillä, kuka välittömästi ajaa joitain tiettyjä katsomuksia. Pitää ennemmin tarkastella sitä kenelle nämä katsomukset ja toimenpiteet ovat edullisia. Ei sovi uskoa korulauseisiin. Pitää kysyä: kenelle se on edullista?²⁷

Edellinen palasi mieleeni kenties hieman yllättävältä suunnalta. Lueskelin tuossa nimittäin sellaisen kirjan kuin *Kaikki rakkaudesta. Saarnoja Ensimmäisestä Johanneksen kirjeestä* (2016), johon on koottu nimensä mukaisesti Augustinuksen saarnoja aiheesta. Hän korostaa siinä, miten tekoja tarkasteltaessa pitäisi aina tarkastella myös niiden motiivia. Hän kysyykin: ”Mikä on siis se, joka erottaa toisistaan Isän luovuttamisen, Pojan itsensä luovuttamisen ja opetuslapsi Juudaksen luopumisen opettajastaan? Se, että Isä ja Poika tekivät kaiken rakkaudesta, mutta Juudas teki sen pettääkseen.” Hän päätyykin toteamaan, että ei tule tarkkailla pelkästään mitä ihminen tekee, vaan pitäisi tarkkailla sitä, mikä on motiivi tuon toiminnan taustalla. Augustinuksen mukaan ihmisten tekoja tulisikin erotella ainoastaan rakkauden juuren avulla. Paljon voi tapahtua

---

²⁷ (Lenin 1976, 19-20.)

sellaista, mikä näyttää hyvältä, mutta se ei kasva rakkauden juuresta.²⁸ Motiivilla on väliä.

Jonkin liikkeen sisällä voi siis olla monenlaista lausuntoa tai tekoa, jotka eivät välttämättä aja liikkeen asiaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaikki mikä tulee vaikkapa sosialidemokraatin suusta ei ole automaattisesti sosialidemokraattista, jos se ajaa esimerkiksi pääoman asiaa. Samoin on tekojen laita. Lausujalla tai tekijällä ei ole siis väliä, olkoot hänen tunnuksensa mikä tahansa, jos ne eivät ole linjassa aatteen kanssa ja tehty oikeasta syystä. Kysymys on aina siitä, *kuka oikeasti puhuu*, kun poliitikko avaa suunsa. Uskonnollisesta näkökulmasta voidaan todeta, että vaikka kaikki kutsuisivat sinua kristityksi, niin mitä hyötyä tuosta nimestä on sinulle, jos sen takana ei ole tosiasioita? Jos joku taas nimittää sinua pakanaksi, niin teoillasi sinun tulee osoittaa olevasi kristitty.²⁹ Yritän tässä kenties kömpelösti tehdä selväksi sen, että nimitys – olkoot se sitten kristitty, sosialidemokraatti tai mikä tahansa – ei tee yhdestäkään nimityksen kantajasta automaattisesti siihen liitetyn aatteen tai uskon ylläpitäjää, sen puolesta toimijaa. Jäsenkirja, kaste tai mikään muukaan todistus ei liitä ihmistä automaattisesti aatteeseen tai uskoon. Kuten Augustinus totesi antikristuksista, niin täytyy heidänkin olla ensin sisällä (eivätkö he silloin kannu tunnuksia, omista ”todisteita”, vaikka eivät usko?). Hän lisäksi korostaa, että toisaalta on yhdentekevää, oletko sisällä vai ulkona, koska antikristus on aina rikkaviljaa. Ja mitä

---

²⁸ (Augustinus 2016, 152-153.)

²⁹ (Augustinus 2016, 117.)

jos rikkavilja on vielä sisällä? Hän ei ole vielä kohdannut nousevaa tuulta.³⁰ Tämä vuorostaan palautti mieleeni ajatuksen, josta muistaakseni Rosa Luxemburg kirjoitti, miten opportunisti on kuin suokasvi, joka kyllä kasvaa ja leviää vallan hyvin tyynessä vedessä. Mutta kunhan virtaus lähtee liikkeelle, suokasvi uppoaa syvyyksiin.

Molemmissa tapauksissa – Leninissä ja Augustinuksessa – on kyse järkähtämättömyydestä idean suhteen. Toinen nyt sattuu olemaan kommunisti ja toinen katolilaisten suosikki, mutta ajatus on tietyiltä osin sama. Kyse on siitä, että taustalla on oltava jokin itseä suurempi, jokin päämäärä, joka estää ajamasta poliittisesti tai uskonnollisesti ihan mitä sattuu haluamaan. Oikeaoppisuudella on väliä. Päämäärän täytyy myös ohjata jokaista tekoa. On siis oltava hyvin tarkkana sen suhteen, kenen etuja oikeasti ollaan ajamassa, kenen puolesta juhlapuheiden jälkeen me oikeasti toimimme, koska se paljastaa onko ihminen ”uskossa”, vastaako teot nimitystä. Onko teko tehty rakkaudesta? Onko sanat sanottu aatteen puolesta vai sitä vastaan? Yksinkertaisesti: Missä *hengessä* ja mitä *varten*? Päätän tämä kirjoituksen Augustinuksen ajatukseen siitä, että voiko todella väittää rakastavansa keisaria, jos vihaa hänen lakejaan? Eikö hänen lakiensa kunnioittaminen osoita rakkautta häntä kohtaan?³¹ Aatteella on nimittäin väliä, vaikka olisikin maltillinen sosialidemokraatti. Sitä ei tule ottaa keveästi. Se on kaukana hauskasta. Pitää oppia noudattamaan sen lakeja, jotta nouseva tuuli ei

---

³⁰ (Augustinus 2016, 69, 78.)

³¹ (Augustinus 2016, 202.)

nappaa mukaansa. Pitää oppia seisomaan alkuperäisen päämäärän suhteen järkähtämättömänä, jotta virtaus ei vie mennessään.

Lähteet:

Augustinus 2016. Kaikki rakkaudesta. Saarnoja Ensimmäisestä Johanneksen kirjeestä. Kirjapaja. Helsinki.

Lenin 1976. ”Kenelle edullista?” Valitut teokset osa 5. Kustannusliike Edistys

AJATELLA! VAPAAUS SAAPUU “IHAN JUST!”

Marx tekee oikein hyvin esittäessään, että kapitalisti on ainoastaan pääoman personifikaatio. Samalla tavalla työläinen toimii vain työn henkilöitymänä.³² Työvoima vuorostaan on se, mikä aktualisoituu työssä.³³ Työvoimalle on taas tyypillistä pyrkimys vapautua työstä, joka tehdään pääoman komennossa.³⁴ Tästä pyrkimyksestä aivan yksinkertaisena esimerkkinä toimivat kamppailut työpäivän pituudesta. On sitten kyse varsinaisesta työpäivästä, työvuodesta (palkalliset vapaat) tai työelämästä (eläkeikä), niin taistelu *ajasta* on (ja vapaudesta) ollut aina keskiössä – ja se on yhä sitä tänä päivänä.³⁵ Kaikenlaiset tuotannolliset innovaatiot, niin tekniikan kuin organisaation tasolla, ovatkin monesti olleet tapoja vastata työväenluokan kapinointeihin, joilla on pyritty vapauttamaan lisää aikaa.³⁶ Mihin siis poliittisessa analyysissä pitää kiinnittää huomiota? Tuotantovälineisiin ja muihin tuotannon tekniikoihin ja ihmisten pyrkimyksiin hallita omaa aikaansa sekä pääoman pyrkimyksiin hallita ihmisten aikaa. Tämä on se lattiataso, jonka varaan oikeastaan kaikki muu politiikassa rakentuu. Monet poliitikot – jopa ne, jotka itseään sosialisteiksi kutsuvat – tosin ohittavat iloisesti tämän lattiataason ja alkavat

---

³² (Marx 2008, 383.)

³³ (Marx 2013, 120).

³⁴ (esim. Viren & Vähämäki 2011, 36).

³⁵ (Harvey 2010, 138.)

³⁶ (ks. Marx 2013, 300).

pohtimaan vain kiertoa ja verotusta. Heitä ei näytä kiinnostavan se, mitä tapahtuu siellä, missä lisäarvo luodaan. Heitä kiinnostaa vain tuon tuotetun lisäarvon jakaminen tai hallinnointi. Heidän politiikkansa rajoittuu tuotannon ulkopuolelle. David Harvey onkin tehnyt huomion, miten nykyään puhutaankin mieluummin yhä enemmän yhteiskunnallisista oikeuksista. Esimerkkinä hän tarjoaa Amnesty Internationalin, joka kyllä työskentelee poliittisten oikeuksien ja kansalaisoikeuksien parissa, mutta varoo ulottamasta toimintaansa taloudellisten oikeuksien puolelle. Siellä nimittäin täytyisi ottaa aivan oikeasti puolensa: joko pääoma tai työvoima.³⁷ Se onkin aivan toisenlainen maailma se.

Kaikki siis *tapahtuu ajassa*. Jos ihmisellä ei ole aikaa, ei hän voi toteuttaa mitään. Kun aika loppuu, on ihminen yhtä kuin kuollut, vaikka hän vielä biologisessa mielessä olisikin elossa. Toisaalta ihmiset jaksavat rehennellä sillä, miten heillä on niin tavattoman kiire. Aika on niin kortilla! Kai se on merkki siitä, että he saavat *aikaan* jotakin. Toisaalta, mitä on elämä, jossa saa *aikaan* vain jollekin muulle? Mitä on esimerkiksi elämä tuhlattuna tehtaassa, jos aikaa ei jäänyt perheelle? Ei se ainakaan hyvää elämää ole. Toisaalta mitä on elämä, jossa täytyy pelätä sitä, että robotit vievät työt, siis *työajan*? Eikö robottien, automatiikan ja kaiken kehityksen pitänyt vapauttaa meidät juurikin raadannasta? Miksi meille ei haluta antaa aikaa?

---

³⁷ (Harvey 2010, 137-138.)

Marx onkin kirjoittanut:

”Sellaisten taloustietelijöiden kuin MacCullochin, Uren, Seniorin ja tutti quanti [heidän kaltaistensa] teoksista saa lukea yhdeltä sivulta, että työmies on kiittolisuuden velassa pääomalle tuotantovoimien kehittämisestä, koska se lyhentää välttämätöntä työaika, ja seuraavalta sivulta, että työmiehen on osoitettava tätä kiittolisuutta tekemällä työtä tulevaisuudessa 15 tuntia 10 sijaan.”³⁸

Ja tätä kiittolisuutta tuntuu työläinen joutuvan nyt maksamaan, kun työpäiviä halutaan lisätä ja pidentää. Tämäpä vielä tilanteessa, jossa toisaalla koetaan kovaa kärsimystä työttömyyden aiheuttaman köyhyiden takia. Töiden jakaminen – eli ajan ja resurssien jakaminen – ei näytä tulevan kuuloonkaan.

Ei teknologian kehitystä tai automatisaatiota tule tietenkään sellaisenaan pelätä tai vastustaa. Pitää kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, miten tuotantovoimien kehitys meille myydään (suuri vapauttaja!) ja mitä oikeasti tapahtuu (työtehtävät pakataan sekunneiksi, työaika ja vapaa-aika sekoittuvat). Näyttää nimittäin siltä, että vaatimus on yhä laadullisesti sama kuin jo mainittu 15 tuntia 10 sijaan. Lupaus vapaudesta alkaa muodostua samanlaiseksi kuin Neuvostoliitossa, että ”kyllä me kohta saavutetaan uusi ja hienempi aste!” Kaikki tuntuu tapahtuvan ”ihan just!”. ”Ihan just” olikin kovaa huutoa mm 1970-luvulla, jolloin aiheesta kirjoitettiin paljonkin. Whenin mukaan kuka tahansa noita tekstejä lukeva saisi elämänsä makeimmat

---

³⁸ (Marx 1974, 294.)

naurut. Kirjoittajat eivät nimittäin ottaneet huomioon sitä, minkä Marx otti aiemmin esitetyssä lainauksessa: kiitollisuus pitää osoittaa tekemällä aina vain lisää duunia. Wheen esittääkin, että keskivertobritti tekee nykyään elämänsä aikana 80 224 tuntia töitä, kun se vuonna 1981 oli 69 000 tuntia.³⁹ Toisaalta jos taas konkreettinen työ, joidenkin asioiden todellinen valmistaminen, on automatisaation myötä vähentynyt, niin ei ole mikään ihme, että esimerkiksi David Graeber on päätenyt tutkimaan ”hevonpaskatöitä”. Työ on äärimmilleen alistettu pääomalle, jolloin työn varsinainen merkityksellisyys on muuttunut aivan toissijaiseksi, kunhan se tuottaa tavalla tai toisella lisäarvoa pääomalle tai pitää työvoiman muuten ”kurissa ja nuhteessa”. Tämä on linjassa sen kanssa, mistä lähes säännöllisin väliajoin kirjoitetaan: keskiaikaiset talonpojatkin työskentelivät vuodessa vähemmän kuin keskiverto työlläinen tänä päivänä.⁴⁰ Heilläkin oli enemmän sitä alkuperäisestä rahaa: aikaa.

---

³⁹ (Wheen 2009, 78-79).

⁴⁰

<http://economics.com/capitalism-medieval-peasants-got-vacation-time-heres/> Haettu 24.6.2019

Lähteet:

Harvey David 2010. *A Companion to Marx's Capital*. Verso. London/New York.

Marx Karl 1974. *Pääoma – Kansantaloustieteen arvostelua*. 1 osa. Kustannusliike Edistys. Moskova.

Marx Karl 2008. *Capital An abridged edition*. Oxford university press. Toim. David McLellan.

Marx Karl 2013. *Capital – A critical analysis of Capitalist Production, Volume 1 & Volume 2*. Wordworth Editions Limited. Hertfordshire.

Viren Eetu & Vähämäki Jussi 2011. *Perinnöttömien perinne. Marx ilman marxismia*. Tutkijaliitto. Helsinki

When Francis 2009. *Marxin Pääoma*. Gummerus. Jyväskylä.

LYHYESTI INHIMILLISESTÄ PÄÄOMASTA

Monesti poliittisessa keskustelussa unohdetaan, minkälaisien oletamusten ympärille tiettyjä päätöksiä tehdään. Esimerkiksi enemmän tai vähemmän tiedostamattomasti meitä ohjaa useasti ajatus *homo oeconomicuksesta*. Adam Smith kuvasi tuota hahmoa kaksi vuosisataa sitten kauppiiaaksi, joka pyrkii kaupanteon kautta edistämään omaa etuaan. Sata vuotta Smithin jälkeen saapui Jeremy Bentham antoi oman lisänsä tuohon hahmoon. Hänelle se näyttäytyi kipua välttävänä ja mielihyvää tavoittelevana olentona. 1970- ja 1980-lukujen taitteessa syntyi vielä uusi versio *homo oeconomicuksesta*. Tämä on sen uusliberalistinen versio. Sille on tyypillistä kyllä yhä voiton tavoittelu ja oma etu, mutta nyt hänen koko olemuksensa itsessään tulee yritysmäiseksi. Hänestä tulee inhimillistä pääomaa, *human capital*.⁴¹ Tämä viimeisin versio *homo oeconomicuksesta* eroaa edellisistä siis siten, että sen subjekti on samaan aikaan osa yritystä kuin myös yritys itsessään. Näin ollen esimerkiksi aktiivipolitiikan tavoite työmarkkinakelpoisuuden kasvattamisesta tulee nähdä tätä muutosta vasten. Ihmistä ei käsitellä enää kansalaisena sellaisenaan, vaan inhimillisenä pääomana.

Wendy Brown kuvaakin osuvasti, että inhimillisenä pääomana kansalaisia voidaan kohdella sen mukaan,

---

⁴¹ (Brown 2015, 32.)

miten heidän nähdään potentiaalisesti vaikuttavat bruttokansantuotteeseen. Inhimillisenä pääomana yksilö on siis yhtä aikaa vastuussa itsestään, mutta myös mahdollisesti kokonaisuudelle joutava elementti.⁴² Ei tarvitse olla suuri mietiskelijä, että näkee tämän ajatuksen olevan vahvasti taustalla joissakin aktiivitoimissa. Ihmisen hyvinvoinnista huolehtiminen kytkeytyy tarpeeseen saada hänestä tuottava pääomalle. En väitä, että asia olisi näin lähtökohtaisesti kaikissa aktiivitoimissa, mutta kiinnittäkää huomiota seuraavalla kerralla siihen, miten nimenomaan pääoman itsensä hyvinvoinnin ulottuvuus kampeaa tavalla tai toiselle mukaan keskusteluun. Se vain ilmaistaan kauniimmin, koska suoraan sitä ei voi sanoa, joten vedotaan mieluummin ”kansakunnan oikeustajuun” tai muuhun vastaavaan, kenties huoleen ihmisten syrjäytymisestä. Kapitalistisessa yhteiskunnassa, kun pääoman ainoa reaalin ulottuvuus on nimenomaan rahan kiertokulun itseliikutus ja itselisyys.⁴³ Mikäli ihmisestä tulee inhimillistä pääomaa, on hän osa tätä reaalin ulottuvuutta sellaisenaan. Puhe kansalaisesta, jolla on luovuttamattomia oikeuksia alkaa rappeutumaan hiljakseen. Ja tämä tapahtuu ihan sen takia, että monet jäävät kritiikissään ns. sekundaariselle tasolle eivätkä kyseenalaista pääomaa yhteiskunnallisena suhteena, vaan pitävät sitä luonnollisena. Se olisi kuitenkin oman kirjoituksensa aihe ja yritän pitää itseni tällä kertaa kurissa mitan suhteen.

Jatketaan vielä hetki inhimillisestä pääomasta ja homo oeconomicuksesta. Brown näyttää nimittäin asettavan ne vahvasti vastakkain kansalaisen käsitteen kanssa, johon jo aiemmin viitattiin. Hänen mielestään kansalaisuus, jota koskettaa niin julkiset asiat kuin yhteinen hyvä, ajautuu ongelmiin, kun jäljellä on vain homo oeconomicus. Kyse ei ole vain siitä, että kaikki poliittinen tulee sulautetuksi taloudellisten termien sisälle tai miten julkiset hyödykkeet joutuvat alirahoituksen kouriin. Kyse on myös siitä, että tällaisessa tilanteessa itse kansalaisuus menettää merkityksensä politiikan ytimessä.⁴⁴ Olennaista on kysyä, kohteleeko nyt aktiivitoimet ihmistä kansalaisena vai inhimillisen pääomana? Uskon vahvasti, että vastaus on yllättävän monesti jälkimmäinen.

Kun ihminen siis käsitetään inhimillisenä pääomana, samalla katoaa ajatus siitä, että tasa-arvo olisi meidän luonnollinen suhde toisiimme. Tasa-arvo ei toimi enää uusliberalisoidussa demokratiassa *a priori*. Kuten Wendy Brown kirjoittaa, lainsäädännössä, oikeuskäytännöissä kuin yleisessä mielikuvituksessa epätasa-arvoisuus asettuu normaaliksi – peräti normatiiviseksi. Täten demokratia, joka rakentuu ajatukselle inhimillisestä pääomasta, ei ole tasa-arvoisen kohtelun ja suojelun tila. Siellä on aina voittajia ja häviäjiä. Mutta ehkä olennaisinta on se, miten työ menettää merkityksensä kategoriana, kun kaikki ihmisyyttä myöten on pääomaa. Samalla nimittäin katoavat ne kollektiiviset muodot, luokat ja analyysien pohjat, joiden avulla vieraantumista,

---

⁴⁴ (Brown 2015, 39.)

riistoa ja työläisten välisiä suhteita on voitu tarkastella.⁴⁵ Tämä jos mikä olisi syytä ottaa huomioon, kun yritetään löytää järkeä esimerkiksi aktiivimallista tai vuosikautia harjoitetusta työ(voima)politiikasta. Ei ole totta, että poliitikot tekisivät näin tyhmyyttään tai että he eivät ymmärtäisi, mitä he tekevät. He todellakin tietävät, mitä tekevät - ja tekevät sen valitettavasti aika tehokkaasti.

Lähteet:

Brown Wendy 2015. Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution. Zone Books. New York.

Žižek Slavoj 2009. First as tragedy, then as farce. Verso. London.

---

⁴⁵ (Brown 2015, 38.)

HIEMAN TYÖTTÖMYDESTÄ

Cockshott ja Cottrell ovat esittäneet, että työttömyyden eräs funktio olisi toimia työssäkävien riiston ylläpitäjänä. Tätä he perustelevat sillä, että työttömyyden avulla saadaan luotua työmarkkinoille ostajan markkinat. Jokainen töitä hakenut kyllä tietää, mitä se tarkoittaa: yhtä työpaikkaa hakee lukuisat muutkin. Tästä syntyy tilanne, jossa riistopalkkoja ei uskalleta kyseenalaista. Myöskään ammattiliitot eivät uskalla lähteä lakkotaisteluihin, koska työttömien joukoista löytyy aina tukuittain rikkureita.⁴⁶ Joukkotyöttömyys on siis erityisen hyvä tapa pitää työvoima ja sen erinäiset pyrkimykset aisoissa. Siksi uskallankin esittää, että työttömyyttä tulisi katsoa nimenomaan työvoiman ja pääoman välisen suhteen läpi sen ”antagonistisessa” merkityksessä eikä ainoastaan jonain epäonnistumisena työ(voima)politiikan alalla tai yhteiskunnallisessa laskutehtävässä. Työttömyyttä siis ylläpidetään *myös* viheliäisen poliittisista, ei pelkästään tuotannollisista tai rakenteellisista syistä.

Samaan aikaan kun työttömyys lisääntyy ja/tai työsuhteet haurastuvat (nollatuntisopimukset, prekarisaatio jne.), täytyy pääoman pyrkiä hallinnoimaan työvoiman sitä aikaa, jolloin hän ei ole suoraan tuotannollisessa kytköksessä pääomaan. Se ei voi sallia

---

⁴⁶ (Cockshott & Cottrell 2012, 31.)

käyvän niin, että ihmiset löytäisivät tavan tuottaa ja elää ulkona pääomasuhteesta. Virén ja Vähämäki ovat tehneet aivan oikean huomion, että nykyiset julkisen sektorin reformit ovat tapoja sitoa ihminen pääoman orjaksi. Tästä yhtenä esimerkkinä on sosiaaliturvan kasvanut vastikkeellisuus.⁴⁷ Tämä on suoraa seurausta siitä, että kun työttömyys on kasvanut, on pääoman näkökulmasta kasvanut ei pelkästään työvoimareservi, vaan myös vaarallinen joukko työvoiman kantajia, jotka saattaisivat keksiä tehdä jotain muutakin kuin vain odottaa omaa vuoroaan tai hiljattaista nääntymistään. Tältä joukolta on siis vietävä sen *oma aika* ja muutettava tuo aika sellaiseksi, jota säätelee yksi ajatus: työllistyminen. Sillä ei ole väliä, miten realistinen tai minkälaisin työehdoin tuo edes tapahtuisi, mutta ihminen on laitettava sitä tavoittelemaan, jotta hän ei kysyisi perimmäistä kysymystä koko järjestelmän oikeudenmukaisuudesta. Toinen mahdollisuus on pumpata ihminen niin täyteen sirkushuveja, että hän ei kykene kuin passiiviseen olemiseen ruutunsa ääressä.

Kapitalismi ei ole luonnontila, kuten Streeck on asiasta meitä hyvin muistuttanut. Sen täytyy pystyä ylläpitämään jonkinlaista vastavuoroisuutta, koska muuten alkavat ihmiset kyselemään, miksi toisten on työskenneltävä noin 40 tuntia viikossa toisten rikastumisen tähden.⁴⁸ Tätä kysymystä vastavuoroisuudesta pääoma yrittää nyt vierittää koskemaan työllisten ja työttömien välistä suhdetta. Se

---

⁴⁷ (Virén & Vähämäki 2011, 69.)

⁴⁸ (Streeck 2014, xix.)

on oikein ovela tapa, ja sen avulla työvoima saadaan mahdollisesti jaettua kahtia. Pääoman ja työvoiman välinen ristiriitainen suhde pyritään peittämään ja esittämään toisaalla moralistiseen sävyyn: ”Miksi toisten tarvitsee työskennellä, kun toiset eivät tee mitään!? Pitäisihän heidänkin jotain tehdä!” Ja näin on luotu pohja aktiivimallin kaltaisille virityksille, joissa työtön on syyllinen vastavuoroisuuden hajoamiseen yhteiskunnassa. Samaa voisi kylläkin kysyä, minkä takia toiset haalivat toisten työstä sellaisia rikkauksia, mitä eivät enää aikoihin ole selittäneet mitkään yksilön ottamat riskit tai tuottavuudet? Älkää siis antako itseänne huijata sen suhteen, missä todellinen vastavuoroisuuden periaate on alkanut hajoamaan. Työtöntä on vain helpompi syyttää kuin kysyä koko järjestelmän perimmäisen oikeutuksen perään. On myös helpompi olla katkera konkreettiselle hahmolle (työtön) kuin kohdistaa pettymyksensä koko taloutta ja yhteiskuntaa pyörittävään abstraktiin ulottuvuuteen. Ei ole historiassa ensimmäinen kerta, kun abstraktin ulottuvuuden tuottamat ongelmat kaadetaan konkreettisen ”vihollisen” syyksi.

Hankamäki on tarjonnut myös erään näkökulman työttömyyteen. Siinä näkökulma ei ole niinkään, että työttömyyden avulla pyrittäisiin suunnitelmallisesti luomaan ostajanmarkkinat, vaan puhtaasti se, että työtä ei vain kerta kaikkiaan riitä enää kaikille. Hänen mukaansa yhteiskunnan ongelmana on se, että ihmisiä yritetään pakottaa töihin, joita ei ole edes olemassa. Poliittiselta vallalta puuttuu kyky myöntää sitä tosiasiaa, että työtä ei vaan enää tarvita niin paljon kuin

aikaisemmin.⁴⁹ Tämän myöntämisen kyvyttömyyden eräs huipentuma on puhe *piilotyöpaikoista*. Kyllä näitä varmasti on, mutta ei kyllä siinä määrin kuin jotkut tahtovat antaa olettaa. Jos nimittäin se lasketaan (ja nyt kärjistän) piilotyöpaikaksi, että minulla olisi kotona hieman kotiaskareita tehtäväksi – mutta toki minulta puuttuu palkanmaksuhalu/-kyky – niin ehkä silloin me todella löydämme piilotyöpaikkoja jokaisesta nurkasta. Mutta ollaan kuitenkin itsellemme rehellisiä ja todetaan, että ei niitä oikeita piilotyöpaikkoja ole niin paljoa, että jokaiselle työttömälle sieltä paikka löytyisi tai edes valtaosalle. Piilotyöpaikat alkavat olemaan jo hieman samanlaisia osittaissatuja kuin se kuuluu työvoimapula, jonka piti avata mm. minun sukupolvelleni uskomattomat työllistymismahdollisuudet, mutta hieman toiselta tämä monen osalta näyttää.

Lähteet:

Cockshott W. Paul & Cottrell Allin. 2012. Uusi sosialismi. Sosialismi.net. Tampereen Yliopistopaino. Tampere.

Hankamäki Jukka 2005. Työttömän kuolema – Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan. Yliopistopaino. Helsinki.

---

⁴⁹ (Hankamäki 2005, 12.)

Streeck Wolfgang 2014B Buying Time – The delayed crisis of democratic capitalism. Verso. London/New York.

Virén Eetu & Vähämäki Jussi 2011. Perinnöttömien perinne. Marx ilman marxismia. Tutkijaliitto, Helsinki.

POTENTIALISESTI TARPEETOMAT

Luinpa kerran André Gorzin esseekokoelman. Suomennos on ilmestynyt vuonna 1982 ja tekstit ovat 1970-luvun lopulta ja 1980-luvun alusta. Aivan tuoreimmista teksteistä ei ole siis kysymys, mutta tuoreus ei monesti kirjallisuudessa tai ajattelussa ole merkki paremmuudesta. Monesti ne tärkeimmät ajatukset löytyvät ajanvirran varrelta hieman kauempaa, koska ne ovat joutuneet ajan koetukselle, kun uusi ajatus vasta testaa itseään sen voimaa vasten.

Ajattelin käsitellä hänen kirjoitustaan. *Työttömyyden kulta-aika*. Se sisältää monia sellaisia teemoja, jotka iskevät lukijan mieleen kuin dynamiitti. Onhan päiviemme yhteiskunnallinen keskustelu niin läpeensä työttömyys- ja työllisyyskeskustelun täyttämää. Gorzin väitteet voivatkin osoittautua vaikeasti nieltäviksi. Eivätkä ne ole sitä pelkästään porvarillisille tahoille. Ne ovat sitä myös perinteiselle työväenliikkeelle. Se ei johdu siitä, että väitteet olisivat tavattoman radikaaleja, vaan enemmän ne merkkäavat monia kipupisteitä näkyville, joita ei ehkä tahdottaisi tunnustaa. Tästä syystä Gorzia on hedelmällistä lukea, koska hän tuntuu osuvan monenlaisiin hermoihin, vaikka kaikkea hänen ajattelustaan ei allekirjoittaisikaan.

Mutta miksi siis osa väitteistä on vaikeasti nieltäviä? Kenties esseekokoelman nimi (Eläköön työttömyys!), joka ei tosin vastaa aivan siitä syntyntä ensimmäistä ajatusta, kertoo jotain. Eläköön työttömyys! ei ole

sellainen poliittinen slogan, jota voisi ajatella puolueiden vaaleissa käyttävän. Kuitenkin tulee kysyä, mitä pahaa on siinä, että työtä täytyisi tehdä vähemmän? Tämä on yhä ajankohtainen kysymys. Oikeastaan se on ajankohtaisempi tänä päivänä kuin se oli 1970-luvun lopulla tai 1980-luvun alussa. Tietotekniikan ja yleensä tekniikan kehitys ovat edenneet sellaisia loikkia, että esimerkiksi tekoäly voi kohta hoitaa monet niistä tehtävistä, joiden ajateltiin jäävän ihmisten hoidettaviksi. Asian toteaminen alkaa tosin olla jo pahimmanlaatuinen itsestäänselvyys. Otankin tässä tehtäväkseni esitellä lyhyesti joitakin Gorzin ajatuksia, vaikka ne osuvat monen mielestä sellaisella alueelle, jota voisi pitää pyhäinhäväistyksenä. Ehkä kuitenkin olisi aika tuulettaa hieman sitä kuuluisaa luterilaista työetiikkaa, jotta ihmisyyys voisi vapautua sen alta?

Gorz nostaa esille aivan oikein, että meillä ei ole minkäänlaista tuotanto-ongelmaa. Ja jos tuo piti paikkansa jo tekstin ilmaantumisen aikana, pitää se yhä paremmin paikkansa tänä päivänä. Gorzin mukaan meillä onkin jako-ongelma. Tuotetut rikkaudet eivät jakaannut tasaisesti koko väestön kesken. Hän pohtii, että mitä mahtaisikaan tapahtua tehokkuusetiikalle, kilpailuideologialle ja työkurille, jos ihmiset oikeasti ymmärtäisivät, että on teknisesti mahdollista työskennellä yhä vähemmän, mutta tuottaa yhä enemmän.⁵⁰ Eikä tämä väite ole mitenkään kaukaa haettu. Sen ainoa ”kaukaisuus” johtuu siitä, että ihmisiltä tuntuu puuttuvan mielikuvitus ajatella maailmaa hiukan

---

⁵⁰ (Gorz 1982, 34.)

toisin. He näyttävät tarvitsevan pomon, pääoman kiertokulun ja kaiken ”tutun sekä turvallisen”, mutta samaan aikaan he saattavat valittaa kaikesta siitä, minkä tällainen järjestelmä tuottaa. Esimerkiksi siitä rakastetaan valittaa, että kaikki tuntuu hajoavan käsiin ja mikään ei kestä. Tästä aiheesta Gorz on myös kirjoittanut todetessaan, että jos autot ja kotitaloustavarat tehtäisiin kestävämpään yhtä kauan kuin 1950-luvulla, jolloin kestävyys oli 15 vuotta, niin ei tarvitsisi lisätä tuotantoa tarpeiden täyttämiseksi, vaan tuotantoa voisi jopa vähentää.⁵¹ Ja jälleen, jos ajatus piti paikkansa jo tuolloin, niin eikö se voisi pitää paikkaansa myös nyt? Eikö asioita todella voida tehdä kestävämpään? Nähtävästi ei, koska talous toimii sen logiikan varassa, että tuotanto ei ole sellaisenaan käyttöarvojen luomista varten, vaan ainoastaan tavoitteena on vaihtoarvo tuottaminen sekä voiton tekeminen. Kaikenlaisen onnetoman, helposti rikki menevän tavarän syy on siinä, että vaihtoarvoa saadaan luotua yhä uudelleen ja uudelleen. Jos siis haluat pelastaa ympäristön, lähde liikkeelle tästä. Älä kuvittele, että markkinat sen itsekseen tekevät sopivilla kannustimilla.

Kyseisessä esseessä on paljon muitakin tärkeitä pointteja, jotka heijastuvat hyvin vahvasti meidän päiviimme. Gorz esittää, että automatisoinnin ja tekniikan kehittymisen myötä meistä kaikista on tullut potentiaalisesti tarpeettomia. Tämä nakertaa ns. tehokkuusetiikka, jonka myötä työ lakkaakin olemasta vakavasti otettava asia. Ja miksi se olisikaan? Onhan se

---

⁵¹ (Gorz 1982, 33.)

aina epävarmaa. Gorz kuvailee aikansa nuorison asennetta, että työ nähdään piinallisena kurina, jonka alaisuuteen velvoitetaan vain siksi, että voitaisiin ylläpitää hierarkkisia rakenteita. Työ kun on menettänyt sen välttämättömyyden, joka sillä joskus oli. Työttömyys vuorostaan muodostuu nurjamieliseksi vakiintunutta järjestystä kohtaan, koska itse työelämäkin on muuttunut mielivaltaiseksi ja järjettömäksi. Työstä on tullut päämäärä sinänsä. Kovaan ääneen puhutaankin työpaikkojen luomisesta, mutta mitä varten? Onko todella aivan sama, mitä varten noita työpaikkoja luodaan, kunhan luodaan? Gorz toteaa, että virallisessa kielenkäytössä onkin tapahtunut se, että työ ei luo tuotteita, vaan tuotanto luo työtä.⁵² Ja eikö tämä samainen tule ilmi myös meidän poliitikkojen suusta, jotka niin kovin vakavilla ilmeillä puhuvat siitä, miten työtä on saatava lisää? Eikö kukaan koskaan pysähdy miettimään, miksi juuri työtä on saatava lisää eikä esimerkiksi merkityksellistä vapaa-aikaa? Ja ennen kuin kukaan taloustieteilijä (tai sen liepeillä heiluva) tulee sanomaan ”ei se talous kuule sillä tavalla toimi, että vapaa-aikaa vaan lisättäisiin”, niin tahdon tuoda ilmi sen, että minulla ei ole harhaluuloja sen suhteen, miten kapitalismi toimii. En ole sen sortin sosialisti, joka luulee sosialismin astuvan maailmaan, kunhan vain nykyjärjestelmän sisällä asioita jaettaisiin vähän enemmän tai omistettaisiin yhdessä. Minä en ole arvon panttivanki.

---

⁵² (Gorz 1982, 35-36.)

Meidän ajallemme on tyypillistä myös se, että me juhlimme kaikenlaisia uusia töitä. Aivan kuin ne olisivat meidät tulleet vapauttamaan siitä kurjuudesta, että tekniikan kehitys on vienyt lukemattomia työpaikkoja toisaalta. Gorz kysyy omassa tekstissään, että mitähän järkeä siinä on, että kun viimein automatisointi on mahdollistanut ja antanut aikaa ihmisille ottaa vastuuta omasta itsestään, niin paikalle saapuu joukko uuspalvelusektorin spesialisteja, jotka kertovat sinulle, että sinun ei tule tehdä mitään itse tai itseäsi varten. Älä ruoki vauvaa, älä tee ruokaa... Tämä uuspalvelusektori johtaa siihen tilanteeseen, josta Bertrand de Jouvelin on kirjoittanut. Kaksi äitiä vahtivat toistensa lapsia. Jos ja kun he maksavat toisilleen tästä palkkaa, niin taloustieteilijä pääsee merkkamaan BKT:n lisääntyneen kahdella palkalla. Gorz epäilee kuitenkin, että liekö tässä on mitään oikeasti tuotettu – ennemmin päinvastoin.⁵³ Myös Guy Standing on pohtinut asiaa lähempänä meidän päiviämme. Standing siteeraakin Arthur Pigouta, joka on kuuluisasti todennut, että jos hän palkkaa itselleen kodinhoitajan tai kokin, nousee kansakunnan tulot ja työllisyys lähtee nousuun. Jos hän taas menee naimisiin palkkaamansa henkilön kanssa, ja hän jatkaa samojen asioiden tekemistä, kansakunnan tulot ja työllisyys laskevat. Tilastot eivät enää otakaan huomioon tätä työtä. Kaikki työ (work), joka ei ole työtä (labour) katoaa tilastoista.⁵⁴

---

⁵³ (Gorz 1982, 36.)

⁵⁴ (Standing 2014, 11.)

Viimeinen kappale Gorzin esseessä onkin olennainen. Hän pohtii, miksi uudelleensuuntautumista tällaisessa tilanteessa ei voi tapahtua. Hän päätyy toteamaan, että syy on siinä, että se puuttuisi kapitalismin perustavaan liikelakiin: ”se johtaisi siihen, että investoitaisiin – ei jotta myytäisiin lisää vaan – kulutusta varten ja siis myynnin vähentämiseksi; se rajoittaisi laajaa tuotantoa markkinoita varten sen sijaan, että lisäisi sitä; se korvaisi pääoman ihmistyöllä, vaihtoarvon käyttöarvolla. Se anastaisi yhä suurempia alueita kapitalistisen kasautumisen logiikalta. Sen vuoksi vapaan ajan yhteiskunta pohjimmiltaan kuuluu antikapitalistisiin päämääriin, ”vasemmistolaisiin” päämääriin, vaikka osa klassista vasemmistoa ei ole sitä havainnut.”⁵⁵

Ennen tämän esseen lukemista, olin kirjoittamassa toisenlaista tekstiä sosialidemokraattisen työväenliikkeen kipukohdista suhteessa työhön. Liitän osan siitä tähän. Standing osuu nimittäin yhteen kipukohtaan siteeratessaan Ed Milibandin puhetta vuodelta 2013, joka sopii muun kirjoituksen jatkoksi. Tuossa puheessa Miliband korostaa työn tärkeyttä ja puolueensa suhdetta siihen. Hän sanoo, että vihje löytyy puolueen (Labour) nimestä. He ovat työn (work) puolue. Ongelma tässä on Standingin mukaan se, että kaksi termiä sotketaan toisiinsa yhdeksi ja samaksi työksi. Vain työ, joka tehdään pomon alaisuudessa (herra-palvelija-suhteessa) näyttäytyy työnä, joka mahtuu tällaiseen näkemykseen yhteiskunnasta. Miliband korostaakin, että he ovat puolueena aina taistelleet sitä vastaan, että työn puute ei

---

⁵⁵ (Gorz 1982, 40.)

johtaisi mahdollisuuksien katoamiseen. Ovathan he puolue, joka on löydetty työn periaatteen pohjalle.⁵⁶ Ongelma vain on, että heidän käsityksensä työstä on kovin rajattu, kuten jo todettua. Sen täytyy niin sanotusti kulkea aina tietyn kierron läpi, jotta se otettaisiin ”tosissaan”.

Kenties Gorzin mielenkiintoista analyysia tulisi jatkaa tai kehittää ottamalla käyttöön työn eri luonteet (*labour* ja *work*), jotta ei päädyttäisi siihen perin ikävään tilanteeseen, johon esimerkiksi monet työstä kieltäytymisen kannattajat ovat päätyneet: vaikuttavat siltä, etteivät halua tehdä omaa osaansa. Tästä ei tietenkään ole kyse, jos tutustuu heidän teeseihin yhtään paremmin, mutta termien sekoittaminen, paikoin niiden puute ja puutteellisuus estää meitä tekemästä tarvittavaa poliittista analyysia. Olen nimittäin osittain varma siitä, että se, mitä Gorz hakee kirjoituksissaan autonomisen toiminnan piiriin sisältä voitaisiin hahmottaa myös *work*-termin kautta, jos mukana kuljetaan myös termiä *labour* erottamaan ne luonteeltaan toisistaan. Olla *labourin* vastainen ei tarkoita, että on *workin* vastainen. Ihminen voi olla työtä vastaan ja työn puolella vailla ristiriitaa, jos hänellä on tarvittavat käsitteet sitä varten.

---

⁵⁶ (Standing 2014, 11-12.)

Lähteet:

Gorz André 1982. Työttömyyden kulta-aika. Teoksessa Eläköön työttömyys! Toim. Rahkonen Keijo. Kansan Sivistystyön Liitto. Helsinki. s. 29-40.

Standing Guy 2014. A Precariat Charter: From denizens to citizens. Bloomsbury Collections. Lontoo.

VAPAA-AJAN PELKO

Bertrand Russell on kirjoittanut hyvän esimerkin. Siihen kuuluu nuppineulojen valmistaminen. Esimerkissä on tehdas, joka tuottaa nuppineuloja maailman tarpeisiin. Ihmisten työaika on kahdeksan tuntia päivässä. Sitten näyttämölle astuu uusi teknologinen keksintö. Valmiiden nuppineulojen määrä voidaan tuplata saman ajan sisällä! Työtä täytyisi tehdä enää vain neljä tuntia päivässä. Lopputuloksena osa kuitenkin saa potkut, ja neljän tunnin työpäivä ei toteudu. Russell tekeekin huomion, että vapaa-aika lisääntyy molemmissa yhtä paljon, mutta jälkimmäisessä tapauksessa joutilaisuuteen tuomittu puolikas joutuu kohtaamaan vapaa-ajan, joka tuottaa kärsimystä ei onnellisuutta. Russell kysyykin – tähdentäisin vielä, aivan oikeutetusti – onko mahdollista kuvitella mitään sairaampaa? Pisteensä i:n päälle Russell toteaaakin, että jos jotain, niin rikkaat ovat aina pelänneet, että köyhillä olisi vapaa-aikaa käytettävissään.⁵⁷

Toisaalla mielenkiintoista esseetään Russell kirjoittaa siitä pinttyneestä näkemyksestä, ja tämän hän tekee siis jo vuonna 1932, että ihmiset kyllä myöntävät, että heille suotu vähäinen vapaa-aika on oikein mukavaa, mutta eivät kuulemma tietäisi, mitä tehdä sillä kaikella, jos täytyisi työskennellä vain neljä tuntia päivässä. Tähän Russell esittää, että ei tuollaista ongelmaa ollut aikaisemmin ihmiskunnalla, joka ymmärsi

---

⁵⁷ (Russell 1999/1932, 178-179.)

kevytmielisyyden ja leikin päälle. Tehokkuusajattelu on tuhonnut sen. Jos ihminen ei tiedä, mitä tekisi lisääntyneellä vapaa-ajalla, on se moite yhteiskuntaa kohtaan.⁵⁸

Tällainen röyhkeä väite siitä, että ennen vanhaan ihmiset olisivat osanneet ottaa rennosti, herättää tietysti vastaväitteitä. En usko, että Russellilla on ollut tarkoituksenaan kieltää kaikki elämän ankaruus, mikä on liittynyt menneisiin aikoihin, mutta hän on enemmän jäljillä kuin moni tahtoisi myöntää. Keskiaikaiset talonpojatkin nimittäin työskentelivät vähemmän⁵⁹ kuin nykyihmiset. Aivan viime aikoinakin tehtyjen työtuntien määrä on lisääntynyt esimerkiksi briteillä vuoden 1981 mitatusta 69 000 tunnista elämän aikana nykyiseen n. 80 000 tuntiin⁶⁰. Tässä tietysti luotan lähteisiin, koska en ole itse ollut sekuntikellon kanssa asiaa mittaamassa. Mutta jos jotain nykyisestä työstä paasaamisesta voi päätellä, niin ei edellä esitetyt väitteet luultavasti ole kaukana totuudesta. Meidän ”nuppineulatehtaamme” on luultavasti kokenut useammankin teknologisen uudistuksen, mutta vielääkään ei vapauden valtakuntaa näy.

Teknologiasta puhuttaessa, moni päätyykin aina toistamaan sitä vanhaa mantraa, että kehitys tuo mukanaan kuitenkin aina uusia töitä. Ehkä niin, mutta on

---

⁵⁸ (Russell 1999/1932, 183-184.)

⁵⁹

<http://economics.com/capitalism-medieval-peasants-got-vacation-time-heres/>

⁶⁰ (Wheen 2009, 78-79)

hyvin vaikea nähdä, että nämä kaikki uudet työt olisivat mitenkään mielekkäitä tai edes tarpeellisia. Esimerkiksi David Graeberin uusi kirja *Bullshit jobs: A theory* on oikein hyvä teos osaltaan asiaa selventämään. Emmekö todella voisi tehdä lyhyempiä päiviä ja tehdä vapaa-ajalla sitten mitä ikinä tahtoisimmekaan? Mikä siinä on olevinaan niin kunniakasta, että jokainen sekunti pitäisi saada käännettyksi työajaksi? Työ nykyisessä muodossaan on alkanutkin jo vallata ihmisyyttä sellaisenaan, mutta sitähan me kutsumme vain kehitykseksi! Jos nimittäin tämä yhteiskunta jotain kaipaisi, niin tervettä kriittisyyttä nykyistä työn järjestystä kohtaan, koska se uhkaa tuhota meidät. Mutta nähtävästi tämä ei nyt syystä tai toisesta käy päinsä. Kuten sanottua: rikkaat ovat aina pelänneet, että köyhillä olisi vapaa-aikaa. Ja jos termit eivät kelpaa, niin vaihda ne toki mieleiseksesi, vaikka kapitalistiksi ja työläiseksi. Asian ydin pysyy sellaisenaan samana. Onhan niin, että tähänkin asiaan liittyvä velvollisuus on historiallisesti ollut aina ”vallanpitäjien keino pakottaa ihmiset elämään herrojensa edun eikä suinkaan omien etujensa mukaisesti.”⁶¹

Kirjoitan tarkoituksella työn nykyisestä järjestyksestä, koska työllä sellaisenaan on ollut monenlaisia järjestyksiä historian varrella. Niitä ei ole tässä tarve käydä toistamaan. Haluan kuitenkin vielä loppuun nostaa erään seikan, joka tekee työn nykyisestä järjestyksestä niin tavattoman hassun, mutta samalla traagisen. Illich on kirjoittanut osuvasti siitä, miten keskiajalla pelastusta

---

⁶¹ (Russell 1999/1932, 177).

ei ollut kirkon ulkopuolelle. Kuulemma teologeilla olikin suuri vaiva selittää, mitä hyveellisille ja pyhimysmäisille pakanoille mahtoi tapahtua Jumalan toimesta. Tullessamme nykyaikaan, niin mikään työ ei näytä olevan tuottavaa, jos se ei tapahdu pomon käskystä. Nyt se ei ole teologit, joilla on selitettävää, vaan taloustieteilijät, jotka joutuvat kamppailemaan ihmisen ilmeisen hyödyllisyyden kanssa, vaikka nämä eivät olisi työleirin sisäpuolella eikä missään liikelaitoksessa tai vapaaehtoisjärjestöissä. ”Työ on tuottavaa, arvostettua ja kansalaisen arvoista vain, jos työprosessia suunnittelee, ohjaa ja valvoo asiantuntija, joka takaa että työ vastaa viralliseen tarpeeseen standardoidulla tavalla”.⁶² Toisin sanoen, ns. valtaapitäville tahoille on suuri ongelma, että ihminen voisi todellakin tehdä jotain hyödyllistä vapaa-ajallaan. Jotain sellaista, mikä ei ole suoraan pääoman käskyn alaista, joten tuota vapaa-aikaa on annettava mahdollisimman vähän ja sen käyttämiseksi annettava mahdollisimman vähän resursseja. Emmekö voi toistaa Russellin sanat siitä, että onko mitään sairaampaa? Meillä on teknologinen kyvykkyys järjestää ihmiskunnan elämä kohtuullisen mallikkaasti, jakaa työtä, jotta kukaan ei siihen näänntyisi tai käänteisesti joutuisi olemaan sellaisessa joutilaisuuden tilassa, jossa ”vapaus” on pelkkää kurittamista. Sitä emme kuitenkaan tee. Kysymys onkin yksinkertaisesti: miksi? Ja vastauksia meidän tulisi alkaa kyselemään.

Alkujaan meinasin pysähtyä tähän, mutta en malta olla vielä kerran lainaamatta Russellia. Tekihän hänen

---

⁶² (Illich 1999/1978, 170.)

esseensä minuun vaikutuksen. Hän nimittäin hyvin kuvailee sitä, mitä ensimmäinen maailmansota meni ja paljasti. Vaikka suuri joukko ihmisiä siirrettiin erilaisiin sodanajan tehtäviin, niin Russell kirjoittaa: ”Siitä huolimatta kouluttamattomien palkollisten fyysinen hyvinvointi oli ympärysvaltojen puolella parempi kuin ennen tai jälkeen sodan.” Tätä ilmiötä sitten yritettiin peitellä. Puhuttiin kuulemma siitä, että lainanotto sai tilanteen vain näyttämään siltä, tulevaisuus ruokki nykyhetkeä. Russell kuitenkin toteaa aivan oikein, että sellaista leipää ei voi syödä, jota ei ole leivottu. Oliko siis järjestetty talous todella vapauttanut vapaa-aikaa, koska moni oli poissa tuottavista tehtävistä ja hommat hoituivat?⁶³ Nostin tämän esille siksi, että kun meidänkin hallituksemme jaksaa puhua siitä, miten emme voi elää tulevaisuuden varoilla tai lastemme tulevaisuudella, niin tulisi aina kysyä: ”Voiko todella tulevaisuuden leipää syödä? Eikö se tarvitse aina leipoa?” Lainat, korot, kaikki se ei lopulta ole mitään fyysistä, mitään sellaista, mikä tekee tuon tai tämän asian. Ne ovat sosiaalisia verkkoja, jotka kiristyvät kohteensa ympärille.

---

⁶³ (Russell 1999/1932.)

Lähteet:

Illich Ivan 1978. Teoksesta Oikeus hyödylliseen työttömyyteen. Teoksessa Matkaopas joutilaisuuteen. Toim. Hodkingson Tom & de Abaitua Matthew.

Russell Bertrand 1999/1932. Joutilaisuuden ylistys. Teoksessa Matkaopas joutilaisuuteen. Toim. Hodkingson Tom & de Abaitua Matthew.

Wheen Francis 2009. Marxin Pääoma. Gummerus. Jyväskylä.

IHMISEN SIELUN MUOKKAAMISTA

Olen melkeinpä aktiivisesti pyrkinyt välttämään tiettyä aihetta, koska se tuntuu teemana aina ”karkaavan” hieman sinne ja tänne. Ajattelin kuitenkin jotain uskaltautua kirjoittamaan biopolitiikasta, koska ainakin tietystä näkökulmasta katsottuna se luo oivallisen pohjan sille analyysille, mitä esimerkiksi aktiivipolitiikan tarkastelussa olisi syytä hyödyntää. Se avaa myös näkemään politiikan, erityisesti työvoimapolitiikan hieman toisenlaisesta näkökulmasta, mikä porautuu itse ihmisyyteen paljon suuremmissa määrin kuin äkkiä sanalta työvoimapolitiikka voisi olettaa.

Heti alkuun on syytä tehdä ero kahden elämää tarkoittavan termin *bios*:n ja *zoe*:n välille. Jälkimmäinen tarkoittaa elämää sellaisenaan, kuten se on yhteistä meille kaikille eläville olennoille. *Bios* vuorostaan tarkoittaa ryhmän tai yksilön elämäntapaa, siis sitä miten me elämme elämäämme.⁶⁴ Aristoteles käyttikin termiä *bios* kuvaamaan nimenomaan elämän ihmismäistä puolta, sen sosiaalista ja poliittista ulottuvuutta. Tänä päivänä termi tekee paluun sellaisten käsitteiden kuin *biovalta* ja *biopolitiikka* kautta.⁶⁵ Esimerkiksi foucaultilainen määritelmä biovallalle on ”oikeus tehdä elämää” (the right to make live), mikä on hyvin erilainen asia kuin suvereenin oikeus – kömpelösti käännettynä –

---

⁶⁴ (ks. Agamben 1996, 151.)

⁶⁵ (Kordela 2013, 99.)

”tehdä kuoliaaksi”⁶⁶. Kyse ei ole siis enää siitä, että ihmisiä pidettäisiin kurissa pelottelemalla heitä kuolemalla, tappavalla voimalla, vaan itse elämään kiinnitetään huomiota ja sitä aletaan rakentamaan siten, että se palvelee tiettyjä tavoitteita. Kyse on elämän hallinnoinnista, jotta tietyn väestön olemassaolon ehdot tulisivat uudistetuksi.⁶⁷ Biopoliittisiksi kutsutut tekniikat pureutuvat laji-ihmiseen. Ne ovat tekniikoita, joilla säädellään elämää, jota koskettaa niin sairaudet, vanhuus, kuolema kuin työttömyys.⁶⁸

Jussi Vähämäki onkin tehnyt huomion, että biopolitiikkaa lähimmäksi osuva termi julkisessa keskustelussa on työvoima tai työvoimapolitiikka. Hänen mukaansa työvoima onkin se, mikä muodostaa biopolitiikan rationaalisen ytimen. Onhan työvoima kykyä tehdä jotain. Kyse on puhtaasta mahdollisuudesta.⁶⁹ Siksi sen hallinnoiminen tietyn väestön ja järjestelmän uusintamisen näkökulmasta on olennaista. Ihmisen ”kyky tehdä kaikenlaista” halutaan valjastaa tiettyyn ruotuun. Kyse ei ole pelkästään jo mainitusta suvereenin halusta tai kyvystä rajoittaa ihmisten tekoja, vaan tavoite on saada ihmiset toimimaan tietyllä tapaa, saada heidät elämään tiettyin ehdoin. Enää ei riitä, että ihminen tottelee, vaan hänet halutaan saada *haluamaan* tietyllä tavalla.

---

⁶⁶ (Lemm & Vatter 2014, 9)

⁶⁷ (Lazarato 2006, 63).

⁶⁸ (emt., 68.)

⁶⁹ (Vähämäki 2003, 28.)

Tätä vasten suomalainen työvoimapolitiikka näyttäytyy mielenkiintoisena. Jos otamme Kanasen vertailun vuodelta 2012 koskien eri pohjoismaita, huomaamme, että Suomessa erilaiset reformit ovat olleet huomattavan paljon rankempia ja ovat tarjoilleet paljon kovempaa kontrollia, jolla pyritään poistamaan epähaluttu käytös, kuin verrokkimaissa. Muissa pohjoismaissa on säilynyt paljon laajemmin asioiden egalitaarinen puoli.⁷⁰ Eikä viime aikaiset uudistukset Suomessa ole liikoja tätä käsitystä olleet poistamassa. Mitä siis on tapahtunut? Voidaan puhua uusliberalistisesta käänteestä, jossa ihmistä pyritään muokkaamaan ”markkinakelpoiseksi”. Hänestä tulee tehdä aktiivinen ja yrittäjämäinen. Markkinoita ei säännellä, vaan niitä luodaan ja siinä prosessissa ihminen tulee muokata vastaamaan ja sopeutumaan markkinoihin. Tämä on Hännisen mukaan ollut Suomessa harjoitetun työvoimapolitiikan perustavoite jo pari viime vuosikymmentä.⁷¹ Voidaan puhua myös siitä, että kilpailukyky on ollut 1990-luvulta lähtien suomalaisen yhteiskuntapolitiikan keskeinen ulottuvuus.⁷² Ei siis riitä, että epähaluttua käytöstä säädellään, vaan *elämää* halutaan luoda siten, että se sopii tiettyyn muottiin. Tämä on sitä työvoimapolitiikkaa, ihmisen *mahdollisuuden* hallintaa tiettyjä päämääriä varten, joka on kaukana neutraalista, vaikka se esitettäisiin miten teknisenä kysymyksenä tahansa. Tämä on osa sitä samaa prosessia, jossa

---

⁷⁰ (Kananen 2012, 558.)

⁷¹ (Hänninen 2014, 187-188.)

⁷² (Pessi & Saari 2011, 16).

ihmisestä tehdään inhimillistä pääomaa ja hänen asemansa kansalaisena aletaan nakertamaan.

Työvoimapolitiikka ei ole siis oma eristäytynyt linnakkeensa, joka käsittelisi vain työtä koskevia kysymyksiä. Ennemmin se näyttäisi luovan jonkinlaisen keskipisteen koko yhteiskunnalliselle elämälle. Erinäiset uudistukset aktiivipolitiikan saralla kertovatkin siitä, että työkeskeisyys on lisääntynyt huomattavasti yhteiskunnassa.⁷³ Puhuttaessa siis työvoimapolitiikasta, puhumme myös elämän politiikasta, koska nämä kaksi ovat kietoutuneita toisiinsa. Erinäiset aktiivitoimenpiteet kun monesti tuntuvat tähtäävän ihmisen ”sielun” muuttamiseen. Monesti tällä on ihan paikkansa silloin, kun ihminen ei kerta kaikkiaan tunnu haluavan elämältään yhtään mitään. Silloin on sielua alettava jo kaivertamaan jonkinlaiseen muotoon, jotta mahdollisuus ei vain jää mahdollisuudeksi. Toinen on tilanne silloin, kun esimerkiksi työttömyydestä tehdään työttömän ongelma sellaisenaan ja aina. Tässä päädymme politiikan alueelle, jossa meidän on kysyttävä, että eikö tällaisessa tilanteessa työttömään kenties kohdisteta sellaisia tekniikoita, jotka eivät ole millään muotoa neutraaleja, pelkkiä teknisiä kysymyksiä? Eikö silloin aktiivipolitiikka muutu tietyn poliittisen tahdon työkaluksi, joka käyttää julkista valtaa häikäilemättömästi muokataksaan ihmisestä haluamansa?

---

⁷³ (ks. Karjalainen & Keskitalo 2011, 8).

Lähteet:

Agamben Giorgio 1996. Form-of-Life. Teoksessa Radical Thought In Italy. Toim. Hardt Michael & Virno Paol. s. 151-156

Lazzarato Maurizio 2006. Kapitalismin vallankumoukset. Tutkijaliitto. Helsinki.

Lemm Vanessa & Vatter Miguel 2014. Introduction. Teoksessa Teoksessa The Government of Life : Foucault, Biopolitics, and Neoliberalism. s. 1-14 Toim. Lemm Vanessa & Vatter Miguel

Hänninen Sakari 2014. Työttömän työntekijän mahdollon mahdollisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden rakenteet – Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Toimittaneet Lempiäinen Kirsti ja Tiina Silvasti. Vastapaino. Tallinna. s. 184-208

Kananen Johannes 2012. Nordic paths from welfare to workfare: Danish, Swedish and Finnish labour market reforms in comparison. Teoksessa Local Economy 27(5–6) 558–576. Sage publications.

Karjalainen Vappu & Keskitalo Elsa 2013. Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. Toim. Karjalainen Vappu & Keskitalo Elsa. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. s. 7-20.

Kordela Aglaia Kiarina 2013. Being, Time, Bios - Capitalism and Ontology. State University of New York Press

Vähämäki Jussi 2003. Kuhnurien kerho. Tutkijaliitto.
Helsinki

Pessi Anne Birgitta & Saari Juho 2011. Auttaminen
kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Hyvien ihmisten
maa – Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Toim.
Saari Juho & Pessi Anne Birgitta. Juvenes Print Oy.
Tampere. s. 15-42